

Хмельницький національний університет
Факультет здоров'я, психології, фізичної культури та спорту
Кафедра психології та педагогіки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Другий (магістерський)

Освітній рівень

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАГІСТРІВ-ПСИХОЛОГІВ

Назва теми

Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Шифр і назва галузі знань

Спеціальність 053 «Психологія»

Шифр і назва спеціальності

Освітня програма «Психологія»

Номер індивідуального навчального плану студента

Виконала: студентка II курсу, група ППМз-21-1

Підпис

М. Ю. Романюк

Ініціали, прізвище

Керівник кандидат педагогічних наук, доцент

Науковий ступінь, вчене звання

Підпис

О. В. Варгата

Ініціали, прізвище

Нормоконтролер

До захисту допускаю:

Зав. кафедри психології та педагогіки

доктор психологічних наук, професор

Підпис

Є. М. Потанчук

Ініціали, прізвище

_____ 2022 р.

Хмельницький 2022

АНОТАЦІЯ

Тема кваліфікаційної роботи «Психологічні особливості розвитку креативної компетентності магістрів-психологів».

Здобувач Романюк Марія Юріївна

Керівник Варгата Оксана Валеріївна

Кваліфікаційна робота включає 73 сторінки, 5 рисунків, перелік джерел посилання складає 70 найменувань.

Ключові слова: «креативність», «компетентність», «креативна компетентність», «креативний потенціал», «креативне мислення», «креативні здібності», «креативні уміння», «креативні якості», «інноваційно-креативна технологія».

Об'єкт дослідження: розвиток креативної компетентності магістрів-психологів.

Предмет дослідження: психологічні особливості розвитку креативної компетентності магістрів-психологів.

За результатами дослідження: проаналізовано наукові підходи до сутності поняття «креативність» у психолого-педагогічних дослідженнях; розкрито креативну компетентність як складову професійної компетентності магістрів-психологів; визначено психологічну модель структури креативної компетентності магістрів-психологів; здійснено емпіричне вивчення психологічних особливостей розвитку креативної компетентності магістрів-психологів; розроблено інноваційно-креативну технологію розвитку креативної компетентності магістрів-психологів.

Одержанні результати можуть бути використанні як практичний супровід у професійній підготовці магістрів-психологів

Дипломник _____ Романюк Марія Юріївна

Дата подання кваліфікаційної роботи до захисту _____ грудня 2022 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНЕ ВИВЧЕННЯ КРЕАТИВНОЇ КОМПЕТЕНОСТІ У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ.....	10
1.1 Наукові підходи до сутності поняття «креативність» у психолого-педагогічних дослідженнях.....	10
1.2 Креативна компетентність як складова професійної компетентності магістрів-психологів.....	18
1.3 Психологічна модель структури креативної компетентності магістрів-психологів.....	27
Висновки до розділу.....	36
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАГІСТРІВ-ПСИХОЛОГІВ.....	37
2.1 Методика дослідження психологічних особливостей розвитку креативної компетентності магістрів-психологів	37
2.2 Інноваційно-інтерактивні методи розвитку креативної компетентності магістрів-психологів.....	46
2.3 Інноваційно-креативна технологія розвитку креативної компетентності магістрів-психологів.....	56
Висновки до розділу.....	64
ВИСНОВКИ.....	65
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАНЬ.....	66

ВСТУП

Удосконалення професійної підготовки магістрів-психологів відповідно до міжнародних стандартів є на сьогодні досить актуальним питанням у системі вищої освіти. Сучасні вимоги до підготовки магістрів-психологів у закладах вищої освіти орієнтують фахівців, не лише на оволодіння спеціальними професійними вміннями, але й на оволодіння універсальними навичками, що є надзвичайно необхідними для майбутнього конкурентоспроможного фахівця. Система вищої освіти має орієнтуватися на інтелектуальні та креативні здібності особистості психолога, що найбільшою мірою розкривають його індивідуальність. Головною метою вищої освіти є підготовка компетентного спеціаліста, який здатний не тільки застосовувати професійні знання на практиці, але й виявляти креативність у прийнятті нестандартних рішень, що виникають у професійній діяльності. Саме у даному контексті особливого значення набуває проблематика розвитку креативної компетентності магістрів-психологів.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що розвиток креативної компетентності є довготривалим та безперервним процесом. Креативна компетентність являється важливою складовою професійної компетентності магістрів-психологів. Креативна компетентність забезпечує можливість адаптуватися до мінливих умов життя та проявляється, як важливий чинник розвитку особистості психолога.

На жаль, до сьогодні залишається невизначеною психологічна модель структури креативної компетентності магістрів-психологів та недостатньо обґрунтовані умови, чинники, фактори, що впливають на її розвиток. Всі ці питання безперечно потребують теоретичного вивчення проблеми розвитку креативної компетентності у психолого-педагогічних дослідженнях.

Креативна компетентність є міждисциплінарною проблемою та перебуває у колі уваги спеціалістів з різних галузей знань. З точки зору психолого-педагогічної науки креативна компетентність розглядається, як:

інтегрована якість, яка має універсальний характер у будь-якій професійній діяльності; особистісне утворення (якість, властивість, здатність особистості до творчості); рівень творчих проявів особистості в певній галузі знань.

Теоретичне вивчення та аналіз психолого-педагогічної літератури з означеної проблеми дозволило констатувати, що визначення сутності питання розвитку креативної компетентності розглянуто у зарубіжних та вітчизняних працях таких науковців, як: Н. Аксініна, К. Балахтар, Ф. Баррон, М. Валлах, О. Варгата, Ф. Вільямс, І. Волощук, Т. Воробйова, С. Гончаренко, Дж. Гілфорд, Л. Дерев'яна, Л. Дідковська, С. Дімітрова-Бурлаєнко, Р. Епстайн, М. Ілляхова, С. Загурська, Є. Заїка, І. Зуєв, Т. Зімовіна, І. Зязюн, Л. Калініна, Р. Кириченко, В. Клименко, Н. Курмишева, В. Козленко, Л. Корольова, А. Крафт, А. Москальова, С. Максименко, В. Моляко, О. Нікітюк, К. Ніколенко, В. Павленко, О. Передерій, Л. Петришин, Л. Петриченко, Г. Пономарьова, І. Полякова, В. Роменець, К. Роджерс, Л. Рябовол, О. Савченко, Н. Саприкіна, І. Свидрук, І. Семененко, Н. Сегеда, А. Сологуб, Сяоя Лі, С. Тейлор, С. Терещенко, Н. Твердохліб, Л. Ткаченко, Е. Торренс, А. Харківська, Д. Харрінгтон, М. Холодна, Т. Яковенко та ін. Важливо констатувати, що проблема розвитку креативної компетентності магістрів-психологів висвітлена недостатньо.

Теоретичне вивчення розвитку креативної компетентності магістрів-психологів у процесі професійної підготовки дало змогу виявити низку суперечностей, а саме: між професійною підготовкою та реальними вимогами до конкурентоспроможного фахівця на ринку праці; між професійною підготовкою та недостатньою орієнтованістю закладів вищої освіти на інноваційно-креативне середовище; між усвідомленням важливості розвитку креативної компетентності у магістрів-психологів та недостатньою реалізацією інноваційно-креативних форм, методів, технологій навчання в освітній процес, що сприятиме ефективному розв'язанню творчих завдань та проблемних ситуацій.

Особливої уваги набуває ця проблема в системі вищої освіти у контексті підготовки фахівців у сфері психології. Вирішення означеної проблеми можливо за умови переосмислення системи вищої освіти на інноваційно-креативну, що орієнтована на розвиток креативних здібностей та креативного потенціалу особистості психолога. Саме така система освіти дозволить розвинути креативну компетентність у магістрів-психологів, що у подальшому забезпечить ефективність їх професійної діяльності. Важливість та актуальність окреслених завдань щодо розвитку креативної компетентності магістрів-психологів, зумовили вибір теми дослідження: **«Психологічні особливості розвитку креативної компетентності магістрів-психологів».**

Об'єкт дослідження: розвиток креативної компетентності магістрів-психологів.

Предмет дослідження: психологічні особливості розвитку креативної компетентності магістрів-психологів.

Мета дослідження: здійснити теоретико-емпіричне вивчення психологічних особливостей розвитку креативної компетентності магістрів-психологів та розробити інноваційно-креативну технологію розвитку креативної компетентності магістрів-психологів.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати наукові підходи до сутності поняття «креативність» у психолого-педагогічних дослідженнях.
2. Розкрити креативну компетентність як складову професійної компетентності магістрів-психологів.
3. Визначити психологічну модель структури креативної компетентності магістрів-психологів
4. Здійснити емпіричне вивчення психологічних особливостей розвитку креативної компетентності магістрів-психологів.
5. Розробити інноваційно-креативну технологію розвитку креативної компетентності магістрів-психологів.

Гіпотеза дослідження: розвитку креативної компетентності магістрів-психологів сприятиме ряд чинників, а саме: врахування психологічної моделі структури розвитку креативної компетентності; розвиток креативного потенціалу задля підвищення інтелектуально-творчої активності магістрів-психологів; створення інноваційно-креативного освітнього середовища, що забезпечить поєднання інтелектуально-креативних процесів під час розв'язання творчих завдань та проблемних ситуацій; впровадження інноваційно-креативної технології, що поєднує інноваційно-інтерактивні форми, методи та засоби розвитку креативної компетентності магістрів-психологів.

У роботі застосовано такі **методи дослідження:**

- *теоретичні:* передбачали аналіз наукових підходів до сутності понять: «креативність», «компетентність», «креативна компетентність», «креативний потенціал», «креативне мислення», «креативні здібності», «креативні уміння», «креативні якості», «інноваційно-креативна технологія».

- *емпіричні:* спрямовані на підбір психодіагностичного інструментарію вивчення психологічних особливостей креативної компетентності магістрів-психологів.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в узагальненні та систематизації сутності поняття «креативна компетентність магістрів-психологів»; визначенні психологічної структури креативної компетентності магістрів-психологів та розробці інноваційно-креативної технології розвитку креативної компетентності магістрів-психологів.

Експериментальна база дослідження: Психологічний центр Хмельницького національного університету.

Апробація результатів дослідження: представлена на закордонних та всеукраїнських конференціях.

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, переліку джерел посилання.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНЕ ВИВЧЕННЯ КРЕАТИВНОЇ КОМПЕТЕНОСТІ У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ

1.1 Наукові підходи до сутності поняття «креативність» у психолого-педагогічних дослідженнях

Наукові підходи до сутності поняття «креативність» у психолого-педагогічних дослідженнях набули поширення у 60-ті роки ХХ століття. В сучасних наукових теоріях креативність розглядається, як функція всебічно розвиненої особистості. Існує багато поглядів стосовно поняття «креативність», яке розглядають, як особистісну властивість, що поєднує у собі креативність та творчий потенціал.

Існує багато протиріч щодо сутності поняття «креативність», часто його не визнають чітко та однозначно. Проведений порівняльний аналіз даного поняття дозволив констатувати, що на теперішній час, ще не існує єдиного концептуального підходу щодо поняття «креативність». В зарубіжній психології існує безліч визначень даного поняття, що представленні у багатьох різних концепціях креативності [28].

Креативність є міждисциплінарною проблемою, саме тому, вона попадає у коло уваги фахівців з різних сфер та галузей знань. Проаналізувавши ряд досліджень стає очевидним, що особливий інтерес креативність викликає у представників педагогічної та психологічної наук.

Аналіз наукових праць засвідчив, що окремі аспекти даної проблеми, розроблені досить ґрунтовно, але водночас постає необхідним узагальнення відповідних наукових результатів сутності поняття «креативність» у психолого-педагогічних дослідженнях.

З точки зору філософії феномен «креативність» представляється здатністю до творчого мислення та творчої діяльності особистості, що перетворює природній і соціальний світ відповідно до цілей та потреб [59].

Наступна точка зору філософії, розкриває креативність, як основу загальної програми, метою якої є розкриття можливостей кожної особистості та розгляд її, як творчості, якій притаманне абсолютне прагнення до креативної діяльності [13;15].

Соціологічні дослідження категорії «креативність» розглядають її, як соціокультурний феномен. Даний феномен є основою суспільного прогресу, що розвиває філософські, наукові, соціальні, педагогічні, психологічні та культурологічні аспекти.

У контексті дослідження науковці стверджують, що креативність є умовою творчого саморозвитку особистості та резервом можливостей її самоактуалізації. Важливо звернути увагу на те, що процес формування креативності проявляється у сприйнятливості до нових ідей та здатністю руйнувати стереотипи із метою отримання нестандартних рішень проблем [28].

У дослідженні К. Ніколенко присвяченому визначенню соціальної ролі креативності, дане поняття розглядається, як феномен та результат, що реалізується в суспільстві. Зміст поняття креативності вчений вбачає у формуванні креативних універсально-культурних цінностей, що сприяють гармонізації особистості, а також злагодженню соціокультурних зв'язків у соціумі [40].

З точки зору історико-гносеологічного підходу креативність, визначається, як соціокультурна одиниця особистості. Даний підхід пропонує визначати креативність за наступними критеріями:

- формування творчого інтелекту, що проявляється у нестандартності та креативності мислення;
- формування евристичного почуття, соціально-культурних потреб, мотивів, інтересів особистості;
- формування особистої індивідуальної креативності, як творчої інноваційності;

- креативна самореалізація в умовах сучасної соціокультурної ситуації [13].

З точки зору психології та погляду С. Тейлора, креативність є сукупністю різних здібностей особистості, кожна з яких може бути розкрита різною мірою.

Е. Торренс розкриває креативність, як здатність до загостреного сприйняття власних недоліків особистістю, відсутніх елементів та дисгармонії. Дослідник запропонував модель креативності, що складається з трьох факторів, а саме: швидкості (продуктивності), гнучкості та оригінальності.

Ф. Баррон під креативністю розуміє здатність вносити щось нове в особистий досвід.

В зарубіжній психології Ф. Баррон і Д. Харрінгтон здійснили узагальнення змісту сутності поняття креативність, а саме:

- креативність – це здатність адаптуватися до нових підходів створення продуктів;

- креативність – це створення нового творчого продукту, що залежить від внутрішньої мотивації особистості;

- креативність проявляється специфічними властивостями креативної особистості, зокрема, оригінальністю, спроможністю, валідністю, адекватністю;

- креативність реалізується креативними продуктами, зокрема, новим рішенням проблеми, відкриттям та створенням інновацій, оригінальним рішенням соціальних проблем тощо.

Е. Фромм, визначає креативність, як здатність знаходити рішення в нестандартних ситуаціях та здатність до глибокого осмислення свого досвіду.

Ф. Вільямс, характеризує креативність особистості, як здатність породжувати оригінальні ідеї, відмова від стереотипного мислення, швидко та оригінально вирішувати проблемні ситуації [13].

Креативність розглядають, як здатність породжувати оригінальні ідеї у нерегламентованих умовах діяльності.

Дж. П. Гілфорд визначає креативність, як здатність до дивергентного мислення, що характеризується готовністю висувати правильні ідеї щодо об'єкта та відмовлятися від стереотипних способів мислення.

Ф. Баррон розкриває креативність через наявність розвинених творчих та інтелектуальних здібностей.

М. Валлах виокреслює креативність, як здатність породжувати оригінальні ідеї в умовах вирішення нових проблем.

Е. Торренс характеризує креативність, як здатність усвідомлювати пропуски та суперечності, формулювати гіпотезу щодо відсутніх елементів певної ситуації [13].

Підсумовуючи погляди психологів щодо даного поняття, креативність розглядають, як цілісну, інтегративну властивість особистості, що проявляється адаптивністю, внутрішньою мотивацією, емоційністю, оригінальністю, адекватністю, дивергентністю, гнучкістю мислення й здатністю до створенням інновацій та оригінальним рішенням проблем.

У науковій літературі креативність розкривається, як діяльність, кінцевим результатом якої є виготовлення якісно нового продукту, що характеризується неповторністю, оригінальністю та унікальністю [62].

Т. Хомуленко визначає креативність, як здатність орієнтуватися в надлишковій інформації та систематизувати її [61].

Науковці, обґрунтовують припущення про існування двох рівнів креативності, а саме, потенційної та актуальної. Дослідження виявили, що процес формування креативності складається із певних етапів та супроводжується освоєнням соціально-значущих навиків шляхом наслідування. Таким чином, за даною концепцією перехід від наслідування до самостійної творчої діяльності проходить через особистісну ідентифікацію зі зразком моделі творчої поведінки [62].

Л. Ткаченко поняття креативність характеризує, як:

- здатність особистості до варіативності мислення;
- здатність особистості до гнучкості мислення;
- здатність особистості до інноваційності мисленнєвої діяльності.

Науковець вважає, що креативність є такою якістю особистості, яка може бути сформованою, лише за особливих умов виховання та навчання [58].

Р. Кириченко визначає креативність, як особистісну якість, що характеризується:

- потенційними можливостями кожної людини;
- актуалізацією потреб бути неповторною творчою індивідуальністю;
- гармонійним поєднанням індивідуальних та соціально-значущих інтересів [29].

В. Моляко визначає креативність, як здатність створювати оригінальні цінності, приймати нестандартні рішення. Науковець виділяє сім ознак креативності, що характеризується: оригінальністю, евристичністю, фантазією, активністю, сконцентрованістю, чіткістю, чуттєвістю [37].

В. Клименко та В. Козленко розкривають психофізіологічні, особистісні, інтелектуальні та мотиваційні особливості креативності. У запропонованому концептуальному форматі креативність розглядається, як:

- комплексно-інтегративна властивість особистості характеру, що пов'язана з усіма іншими властивостями;
- першочергова активна потреба особистості, яка проявляється у перетворенні дійсності;
- здатність, що відтворює пошуково-перетворювальну сутність діяльності та вчинків особистості [31].

Креативність, як здатність реалізується у подоланні особистістю власних стереотипів мислення та продуктивному створенні нових ідей із можливістю їх удосконалення.

Креативність проявляється, як здатність до продуктивної зміни та створення чогось якісно нового, що визначається творчим стилем діяльності [31].

У зв'язку із цим, креативність розкривається, як інтегральна властивість особистості, яка постає внутрішньою передумовою її творчої діяльності.

Таким чином, креативність є характеристикою особистості, яка проявляється у постійному прагненні до самовдосконалення та у специфічних властивостях до різних видів діяльності.

Педагогічний підхід розкриває креативність, характеризуючи її, як:

- здатність до творчості та креативності;
- здатність відмовитись від стереотипного мислення;
- здатність до творчості та інноваційності;
- здатність впроваджувати оригінальні ідеї в процесі вирішення проблем;
- здатність виявляти творчий характер та приймати нестандартні рішення при вирішенні ситуацій;
- здатність до створення інновацій та нових ідей;
- здатність до виконання професійної діяльності на високому рівні;
- здатність до постійного самовдосконалення та саморозвитку.

Педагогічні словники та енциклопедії тлумачать креативність, як:

- творчі можливості (здібності) особистості, що можуть проявлятися в мисленні, почуттях, спілкуванні та окремих видах діяльності;
- найважливіший відносно незалежний фактор обдарованості особистості, що часто не відображається в тестах інтелекту та навчальних досягненнях;
- рівень творчої обдарованості особистості, що визначається здатністю до творчості та становить відносно стійку характеристику особистості;
- здатність породжувати різноманітні оригінальні ідеї у нерегламентованих умовах діяльності;

- творчий потенціал особистості, що характеризується розвиненими творчими здібностями, що виявляються у мисленні, почуттях, спілкуванні з іншими людьми [19].

Здійснений науковий аналіз сутності поняття «креативність» у психолого-педагогічних дослідженнях, дозволив зробити деякі узагальнення та визначити дане поняття, як:

- специфічну здатність, що обумовлена наявністю специфічних властивостей особистості;
- загальну здатність до створення нового;
- здатність до інноваційної діяльності;
- інтегральну якість особистості, що поєднує інтелектуально-особистісну сферу;
- специфічну форму психічної активності особистості, що має власну психологічну структуру;
- рівень розвитку інтелектуальних та творчих здібностей;
- рівень розвитку інтелекту та креативності;
- здатність до інтелектуальної та творчої активності особистості.

Головним показником креативності є інтелектуальна та творча активність особистості, що включає в себе: мотивацію, інтелектуальну ініціативу та творчу діяльність. Зважаючи на це, креативність є творчою діяльністю, результатом чого є створення нових ідей та у подальшому впровадження цих ідей у діяльність.

У результаті проведеного психолого-педагогічного дослідження сутності поняття «креативність» розглядається, як:

- комплексна, міждисциплінарна проблема з різних галузей знань педагогіки та психології;
- універсальна риса особистості;
- інтегральна творча здібність;
- важлива складова професійної діяльності;
- взаємозв'язок творчості та обдарованості особистості;

- розвиток творчих та інтелектуальних здібностей;
- розвиток креативного та інноваційного мислення;
- складова професійної майстерності фахівця.

Креативність у професійній діяльності характеризується, як здатність фахівця трансформувати власний досвід з використанням творчості у ході якої він здатний відтворювати та творчо змінювати продукти праці, при цьому виявляючи креативну індивідуальність. Таким чином, розвиток індивідуальної креативності є важливою складовою процесу становлення цілісної творчої особистості, яка готова до професійної діяльності.

Важливо констатувати, що розвиток індивідуальної креативності полягає у наступному: здатності особистості генерувати неординарні та нестандартні ідеї; змінювати стереотипне мислення на інноваційне; оперативно ставити та вирішувати проблемні ситуації; здатності до створення нового в професійній діяльності. Формування індивідуальної креативності у магістрів-психологів проявляється у їх готовності виявляти інтелектуальну активність та реалізувати свій креативний потенціал у творчій діяльності. Актуалізація індивідуальної креативності особистості передбачає: актуалізацію пізнавального компонента та активне розширення інтелектуальної сфери; здатність до активної, розумової, творчої діяльності при вирішенні завдань; здатність до внутрішньої мотивації; розширення ерудиції та кругозору у сфері креативності; навчання прийомам інноваційно-креативного мислення; ознайомлення з різними дослідними процедурами та рефлексування їх перебігу.

Одним з аспектів психолого-педагогічного дослідження проблеми креативності є також питання креативної компетентності. Подальшим у дослідженні, вбачаємо змістовно розкрити сутність поняття креативної компетентності, зокрема, визначити психологічну модель структури креативної компетентності; психолого-педагогічні умови формування креативної компетентності та обґрунтувати технологію її розвитку.

1.2 Креативна компетентності як важлива складова професійної компетентності магістрів-психологів

Важливість означеної проблеми щодо розвитку креативної компетентності у магістрів-психологів посилює актуальність даного дослідження. Особливої уваги набуває ця проблема в системі вищої освіти у контексті підготовки фахівців соціономічного типу. Вирішення означеної проблеми полягає у переосмисленні системи вищої освіти на інноваційно-креативну, а також виробленні нових інноваційно-креативних технологій навчання особистості майбутнього психолога [64].

Саме інноваційно-креативна освіта орієнтована на розвиток креативних здібностей особистості та розвиток креативного потенціалу особистості. Дана система освіти дозволить особистості розвинути креативну компетентність та забезпечить її ефективну професійну діяльність. Інноваційно-креативна освіта характеризується такими ознаками, як: створення креативного середовища для розвитку креативних здібностей та креативного потенціалу особистості; різноманітність впровадження інноваційно-креативних методів та технологій навчання; збалансованість інтелектуальної, креативної, мотиваційної та емоційної сфер особистості; проблемність та безперервний розвиток інтелектуального та креативного мислення; творча активність та формування позитивної мотивації.

Важливим завданням інноваційно-креативної системи освіти є формування інноваційно-креативної особистості, яка здатна до високого рівня стресостійкості, тобто фахівця інноваційного типу. Використання креативної парадигми освіти дозволить сформувати в освітньому процесі вищої школи провідні риси креативної особистості психолога такі, як: творчість, інноваційність, креативність, інтелектуальність, професіоналізм, а також забезпечить її саморозвиток, самоактуалізацію та самореалізацію у майбутній професійній діяльності.

Нагальною потребою сьогодення постає необхідність вдосконалення системи вищої освіти при професійній підготовці майбутніх психологів, що орієнтується на широкий спектр інноваційно-креативних технологій викладання. Одним з фундаментальних завдань системи вищої освіти є гармонійний розвиток особистості, який спрямований на розвиток її креативного потенціалу [28].

Професійна діяльність фахівців соціономічної сфери включає творчу та інноваційну діяльність, що безпосередньо пов'язана зі створенням творчого продукту. Важливим аспектом даної професійної діяльності є розвинута креативна компетентність особистості, що передбачає індивідуальний творчий стиль взаємодії. У даному контексті креативна компетентність є важливою частиною підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери.

Креативна компетентність є багатокomпонентним поняттям, що включає в себе інтелектуальні та особистісні фактори. Креативна компетентність характеризується безпосередньо готовністю особистості до творчої активності [64].

Аналіз проблеми формування креативної компетентності особистості дав змогу визначити певні її характеристики, а саме:

- інтелектуальні особливості творчої діяльності, що дасть можливість створювати щось неординарне;
- особистісні якості фахівця, що дають змогу ефективно діяти в ситуації невизначеності та творчого вибору;
- творчі здібності особистості, що передбачають відмову від стереотипності мислення щоб забезпечити ефективність творчої діяльності [28].

Саме поняття «креативна компетентність» запровадив Р. Епштейн. Дослідник визначив «креативну компетентність», як готовність особистості адаптивно застосовувати та оновлювати власну систему знань і прагнення до самовдосконалення.

Дослідження феноменології креативної компетентності є важливим фактором успішної діяльності майбутніх психологів на всіх рівнях освіти, що виявляється при розробці траєкторій їх професійного розвитку.

Доповненням до розуміння креативності виступає компетентнісний підхід, що зосереджений на індивідуальних відмінностях, творчих стилях, або соціально-психологічних детермінантах креативності.

Р. Епштейн допускає, що креативність безпосередньо залежить від рівня сформованості декількох основних компетенцій. Важливо зазначити, що у випадку недостатньої сформованості однієї з компетенцій у структурі креативності може призвести до зниження креативності з подальшим виникненням почуття розчарування. Відповідно розвинута креативна компетентність дозволить фахівцям впоратися з важкими та проблемними ситуаціями. В свою чергу, низький рівень креативної компетентності особистості визначається нездатністю до саморегуляції. Відповідно високий рівень креативної компетентності особистості характеризується: ефективністю творчої діяльності, високим рівнем психолого-педагогічної культури та підвищує продуктивність соціально-фізіологічних проявів [21].

І. Зазюн, розглядає креативну компетентність, як складне особистісне утворення, що включає інтелектуальні, моральні, емоційні уміння й навички, що дають можливість на принципово новому, інтегративному рівні реалізовувати набуті компетентності з однієї сфери діяльності в іншу діяльність, з метою отримання кращого результату на принципово новому якісному рівні [27].

Т. Воробйова, визначає креативну компетентність, через такі її аспекти:

- готовність особистості до творчості в умовах багатогранності сучасної культури;
- рівень знання специфічних «мов» різних видів творчої діяльності, що дозволяють особистості дешифрувати інформацію з різних сфер діяльності та перекласти її на «мову» власної творчості;

- рівень оволодіння особистістю системою навичок та вмінь від яких залежить здатність здійснювати задумані ідеї [9].

Л. Петришин, розглядає креативну компетентність, як певну сукупність, що являється комплексом професійних вимог (знань, умінь та навичок) до професійної підготовки фахівця та включає в себе систему комунікативних умінь, здатність до творчої діяльності, навички використання фахових знань та генерування на їхній основі нових ідей [43].

На думку Є. Атаманової та Г. Клімової, креативна компетентність формується, як стійка властивість особистості, що проявляється в узгодженні знань, умінь, якостей та досвіду релятивного процесу створення нового [30].

Здійснений теоретичний аналіз поняття креативної компетентності та підсумовуючи вищесказане, надає підстави розглядати його, як інтегративне визначення, що характеризується, наступним:

- багатофакторна якість особистості;
- системою інтелектуальних, емоційних, вольових, моральних знань, умінь, навичок, якостей та досвіду особистості;
- комплексом творчих та інтелектуальних здібностей;
- умінням на принципово новому рівні генерувати оригінальні, нестандартні ідеї та адаптуватися до вирішення нових завдань;
- теоретичною та практичною готовністю особистості до інноваційно-творчої діяльності;
- системою знань, умінь, навичок, якостей, здібностей, що необхідні для творчості та самовдосконалення особистості;
- стійкою властивістю особистості фахівця, що характеризується узгодженістю знань, умінь, якостей та досвіду релятивного процесу створення нового;
- готовністю до адаптації отриманих знань та компетенцій у професійній діяльності;
- інтегративною якістю особистості фахівця, що включає сукупність певних компетенцій спрямованих на творчу діяльність;

- інтегральною багатофакторною якістю особистості фахівця, що забезпечує розвиток та саморозвиток творчих й інтелектуальних здібностей, уміння ефективно вирішувати професійні завдання, створюючи у результаті інноваційний продукт;

- здатністю знаходити нестандартні рішення при розв'язанні завдань, створювати інноваційні продукти із застосуванням творчих здібностей особистості.

Таким чином, дослідники визначають креативну компетентність, як стійку, інтегральну, багатофакторну якість особистості фахівця, що виражається в узгодженні творчих й інтелектуальних здібностей, знань, умінь, особистісних якостей та досвіду творчого процесу створення нового [30].

Креативна компетентність магістрів-психологів є стійкою, інтегральною, багатофакторною якістю особистості, що сприяє професійному саморозвитку їх творчих та інтелектуальних здібностей.

Психологічним чинником розвитку креативної компетентності у професійній підготовці магістрів-психологів є впровадження в освітній процес інноваційно-креативних методів й технологій навчання, що спрямованні на розвиток творчих здібностей магістрів-психологів з подальшим розумінням сенсу нової інформації, продукуванням ідей та нових нестандартних рішень. Реалізація інноваційно-креативних методів має відбуватися у рамках освітніх моделей, що несуть у собі креативний характер та забезпечують ефективність якості вищої освіти в цілому [50].

Розкриття сутності поняття «креативна компетентність» дозволяє визначити його, як складне особистісне утворення, що забезпечується розвитком інтелектуальної, емоційної, моральної сфер та дозволяє на інтегративному рівні перенести набуті компетентності з однієї галузі діяльності в іншу для досягнення принципово нового результату [15].

Важливо зазначити, що наявність розвинутої креативної компетентності є необхідною складовою професійної компетентності магістрів-психологів. Адже, у коло вирішення їхніх професійних завдань входить: здатність ефективно впливати на особистість, соціальну групу; здатність до застосування інноваційних технологій в усіх сферах професійної діяльності; здатність до забезпечення ефективності психодіагностики, корекції та реабілітації соціальних груп, виконання яких вимагає від фахівців творчих, оригінальних, інноваційних, нестандартних підходів. Саме тому, розвиток креативної компетентності магістрів-психологів має стати невід'ємною частиною їх професійної підготовки у закладах вищої освіти.

Ефективність професійної та особистісної самореалізації, самовдосконалення залежить від формування цілісної структури креативної компетентності особистості магістра-психолога. Оскільки цілісна структура креативної компетентності особистості психолога має тенденцію змінюватися під дією різних факторів та чинників. Креативна компетентність спрямовує особистість до активного, творчого, особистісно-професійного розвитку, інноваційно-творчого пошуку, процесу формування такої особистості, яка зорієнтована на високі професійні досягнення. Саме в цьому аспекті необхідно визначити особистісні якості магістра-психолога у структурі креативної компетентності такі, як:

- здатність до інноваційності та творчості;
- здатність до вирішення творчих та проблемних завдань;
- здатність до генерування нових оригінальних ідей;
- здатність до гнучкості та критичності мислення;
- здатність ставити та вирішувати нестандартні професійні завдання;
- здатність до аналізу, синтезу та комбінування;
- здатність до передбачення та прогнозування;
- розвинені емоційно-образні якості у творчих ситуаціях;
- розвинена інтуїція, уява, фантазія та відчуття новизни;

- розвинена емпатійність (співчуття та співпереживання);
- здатність до подолання стереотипів мислення;
- здатність формулювати гіпотези та конструювати версії;
- здатність до стресостійкості;
- схильність до ризику та розвинені уміння приймати правильні рішення в ситуаціях невизначеності;
- здатність до самоактуалізації та саморозвитку.

Розвиток креативної компетентності магістрів-психологів можливий за таких умов, як:

- пошук нестандартних прийомів для вирішення конкретних завдань;
- пошук аргументів для доказу своєї точки зору;
- здатність до критичного та креативного мислення;
- розвиток інтелектуальних та творчих здібностей;
- розвиток творчого індивідуального стилю діяльності;
- використання інноваційно-креативних методів навчання;
- здатність до саморозвитку та саморефлексії.

Таким чином, розвиток креативної компетентності та творчої індивідуальності магістрів-психологів сприятиме їхньому підвищенню професійної компетентності та професіоналізму в цілому.

Особистісними якостями у структурі креативної компетентності визначають:

- здатність до творчості та інноваційності;
- здатність творчого вирішення завдань;
- професійна результативність та винахідливість;
- гнучкість та критичність розуму;
- професійна інтуїція та передбачення кінцевих результатів;
- самовпевненість у власних діях;
- здатність ставити та вирішувати надскладні завдання;
- здатність до аналізу, синтезу та комбінування;
- здатність до відтворення власного досвіду;

- позитивне інноваційне мислення;
- асоціативність та відчуття новизни;
- емпатійність та стресостійкість;
- уміння бачити знайоме в зовсім незнайомому;
- подолання шаблонів та стереотипів;
- схильність до ризику та прагнення до свободи [21].

Дослідники визначають такі етапи розвитку креативної компетентності особистості, зокрема: інтуїтивно-початковий етап, навчально-пошуковий, креативно-продуктивний та творчий.

Опираючись на наукові доробки дослідників, визначено такі етапи розвитку креативної компетентності магістрів-психологів, як:

- пошуково-ознайомлюючий етап;
- освітньо-інноваційний етап;
- креативно-проектний етап;
- індивідуально-креативний етап.

Пошуково-ознайомлюючий етап визначається поглибленим ознайомленням з професією психолога та подальшим спеціалізовано-направленим навчанням майбутніх фахівців окремим аспектам психодіагностики, психокорекції та викладання психології на основі лекцій, практичних, лабораторних занять, а також майстер-класів та тренінгів. Цей етап характеризується пошуково-ознайомлюючими елементами в галузі психології, що виявляється в їх готовності до адаптації отриманих знань та компетенцій у навчальній діяльності.

Освітньо-інноваційний етап, характеризується впровадженням різних інноваційно-інтерактивних форм та інноваційно-креативних технологій в освітній процес, що забезпечать активність, творчість майбутніх фахівців та здатність до застосування інноваційно-креативних технологій в усіх сферах професійної діяльності; здатність знаходити альтернативні та оригінальні способи розв'язання професійних та творчих завдань. Розвиток креативної компетентності магістрів-психологів на даному етапі відбувається засобами

інноваційно-креативного навчання через послідовне опанування ними інноваційних та психологічних технік у професійній діяльності психолога з поступовим ускладненням.

Креативно-проектний етап проявляється у творчо-проектній активності магістрів-психологів та реалізується у подоланні ними стереотипного мислення та стереотипної поведінки, а також у налагодженні ефективного комунікативного процесу. На цьому етапі розвиток креативної компетентності майбутніх психологів забезпечується їх інтелектуальними та творчими здібностями та реалізується через систему комплексного інноваційно-креативного навчання, що передбачає розв'язання творчих ситуацій, навчальних кейсів, виконання творчих проектів, використання інформаційно-комунікаційних та інноваційно-креативних технологій.

Індивідуально-креативний етап, характеризується свідомою, практичною реалізацією професійного становлення майбутнього фахівця психології у різних сферах діяльності. На цьому етапі розвиток креативної компетентності майбутніх фахівців психології забезпечується формуванням інноваційного мислення та творчих вмінь здійснювати необхідну психокорекцію на основі самоаналізу професійної діяльності; систематизацією власних поглядів та позитивних установок щодо власного професійного шляху; знаходженням власного творчого індивідуального стилю, що сприятиме їхньому підвищенню професійної компетентності та професіоналізму в цілому.

Таким чином, розвиток креативної компетентності майбутніх фахівців психології здійснюється на основі взаємозумовлених етапів та передбачає дотримання їх послідовності в освітньому процесі. Саме тому, формування креативної компетентності магістрів-психологів відбувається з урахуванням їх особистісних якостей та реалізується у залежності від особливостей умов перебігу процесу творчості.

1.3 Психологічна модель структури креативної компетентності магістрів-психологів

Розглянувши позиції науковців щодо загальної структури компетентності особистості, важливо окреслити дослідження, що безпосередньо розкривають компонентні складові креативної компетентності, зокрема, проаналізуємо підходи до проектування психологічної моделі структури креативної компетентності магістрів-психологів.

Дослідники визначають креативну компетентність викладача вищої школи, характеризуючи її структуру такими компонентами, як:

- мотиваційно-цільовий компонент визначається цілепокладанням та мотивацією професійного мислення фахівців, що сприятиме ефективності їх професійної діяльності;
- когнітивний компонент визначає особливості розумової діяльності фахівців, а також проявляється у здатності до креативності, яка реалізується при вирішенні проблем та творчих завдань;
- діяльнісний компонент визначається особливостями творчо-пошукової та творчо-дослідницької діяльності в процесі вирішення фахівцем професійної задачі;
- особистісний компонент визначається індивідуально-психологічними характеристиками особистості фахівця, що проявляється у професійній діяльності [13].

Важливо зазначити, що в запропонованій структурі автори не виділяють рефлексивний компонент. В структурі креативної компетентності, саме, рефлексивний компонент є обов'язковим компонентом саморозвитку та самовдосконалення особистості фахівця.

Т. Воробйова визначає такі основні компоненти та субкомпоненти креативної компетентності, як:

- когнітивний компонент;

- емоційно-ціннісний компонент;
- практично-діяльнісний компонент [9].

З точки зору В. Антонішиної, структура креативної компетентності містить такі компоненти, як:

- когнітивний компонент визначається інтелектуальними здібностями, знаннями способів вирішення завдань, знаннями алгоритму вирішення проблеми, розумінням сутності проблеми, баченням нового в звичайному;

- емоційно-ціннісний компонент визначається інтелектуальними та креативними здібностями, творчим потенціалом, інтересом до невідомого, відстоюванням своєї думки;

- практично-діяльнісний компонент визначається вмінням давати декілька правильних відповідей на одне питання, адекватно приймати думку іншого та відстоювати власну думку, вмінням комбінувати, моделювати, удосконалювати та створювати нові об'єкти, здатністю до творчості та готовністю до реалізації креативної діяльності [2].

Л. Мороз, визначає наступну структуру креативної компетентності особистості, яка складається з таких компонентів, як:

- когнітивний компонент;
- мотиваційно-ціннісний компонент;
- конативний компонент;
- діяльнісний компонент [38].

Когнітивний компонент характеризується такими складовими, як:

- інтелектуально-творчою ініціативою в різних видах комунікативної та навчальної діяльності;
- оригінальністю виконання навчальних завдань, творчих проєктів, індивідуально-дослідних завдань;
- гнучкістю, допитливістю та кмітливістю мислення;
- інтуїтивністю та знаннями теорії креативності;
- дивергентністю та конвергентністю мислення;
- послідовністю та розширенням вже існуючих ідей;

- умінням ігнорувати нерелевантну інформацію;
- чутливістю та емпатійністю до проблем;
- аналізом, синтезом та здатністю до запам'ятовування;
- схильністю використовувати асоціативні, символічні засоби для вираження власних думок;
- умінням в простому бачити складне та навпаки;
- якостями, що мають специфічний професійний акцент, а саме: вербальною креативністю, гнучкістю та фантазією [38].

Конативний компонент характеризується такими особистісними рисами, як:

- наполегливістю;
- здатністю долати перешкоди;
- терпимістю до багатозначності;
- відкритістю до нового досвіду;
- індивідуалізмом;
- незалежністю прийняття рішень;
- готовністю ризикувати;
- самоприйняттям;
- домінуванням;
- самовпевненістю;
- здатністю до вирішення проблемних завдань;
- винахідливістю;
- емоційністю;
- підйомом у творчих ситуаціях;
- відчуттям новизни;
- здатністю до емпатії;
- проникливістю;
- подоланням стереотипів;
- схильністю до ризику;
- прагненням до свободи.

Мотиваційно-ціннісний компонент характеризується такими уміннями, як:

- мотивацією та самовдосконаленням умінь і навичок;
- здатністю розгледіти можливості для саморозвитку та досягати цілі;
- інтересом до проблемних завдань та до неоднозначних комунікативних ситуацій;
- внутрішньою процесуальною мотивацією та ставленням до діяльності, як ресурсу самореалізації;
- прийняттям креативності, як особистісно важливої цілі;
- прагненням до нового в діяльності;
- прагненням до самоактуалізації в діяльності;
- прагненням до реалізації свого творчого потенціалу та здібностей;
- гуманістичними настановленнями та особистісно-значущими мотивами;
- позитивним ставленням до формування та розвитку творчих здібностей;
- творчим проявом особистості в професійній діяльності.

Діяльнісний компонент характеризується такими уміннями, як:

- дослідницькими уміннями;
- організаторськими уміннями;
- проектувальними уміннями, які дозволяють реалізовувати креативні технології та здійснювати організацію самостійної творчої діяльності [38].

І. Гриненко розглядаючи структуру креативної компетентності майбутнього вчителя гуманітарного профілю, виокреслює такі компоненти, як:

- мотиваційний компонент;
- емоційно-ціннісний компонент;
- когнітивний компонент;
- конативний компонент;
- результативний компонент [10].

За концепцією автора кожен структурний компонент креативної компетентності має таку характеристику, як:

- мотиваційний компонент визначає формування мотивації успіху та подолання страху невдачі;
- когнітивний компонент передбачає оволодіння знаннями основ засад креативності;
- конативний компонент передбачає застосування прийомів та методів генерування ідей;
- емоційно-ціннісний компонент сприяє стану психофізіологічної когерентності та розвитку ціннісних орієнтацій;
- результативний компонент передбачає створення креативного продукту [10].

Визначена структура креативної компетентності особистості є досить багатокomпонентною та може бути поширена на широке коло спеціальностей.

В. Фрицюк визначає таку структуру креативної компетентності особистості, яка включає в себе такі компоненти, як:

- когнітивний компонент, характеризується проявами креативності мислення та сприйняття;
- емоційно-мотиваційний компонент, характеризується установкою на професійну значущість креативності, що формується позитивним емоційним ставленням до творчої діяльності;
- поведінковий компонент, характеризується реалізацією креативних рис особистості на поведінковому рівні [60].

І. Подорожна визначає структуру креативної компетентності майбутніх вчителів природничого профілю у вигляді чотирьох компонентів. Характеристику компонентів запропоновану автором подано нижче [45].

Емоційно-мотиваційний компонент характеризується:

- наявністю позитивного емоційного стану та віри у свої можливості;
- внутрішньою мотивацією до творчої самореалізації на посаді вчителя;

- орієнтацією не на продукт, а на сам процес.

Когнітивний компонент характеризується:

- оволодінням фахівцями спеціальними психолого-педагогічними знаннями, вміннями, навичками, пов'язаними із креативністю;

- здатністю до дивергентності та сенситивності мислення.

Діяльнісний компонент характеризується:

- сформованістю у фахівців рис креативної особистості;

- вміннями створювати креативну атмосферу та бачити педагогічні проблеми;

- вміннями знаходити нові оригінальні та продуктивні шляхи вирішення проблем;

- вміннями творчо використовувати природні об'єкти.

Результативний компонент характеризується наявністю творчого навчального продукту [45].

Т. Яковенко у структурі креативної компетентності майбутніх інженерів-педагогів виокремлює такі компоненти, як: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та особистісний [63].

Мотиваційний компонент включає в себе:

- особистісно-значущі мотиви та ціннісні установки;

- позитивне ставлення та розвиток творчих здібностей;

- застосування творчих здібностей в практичній діяльності;

- самовиховання та саморозвиток;

- активність та самостійність при виконанні професійних завдань;

- творчий прояв особистості в професійній діяльності.

Когнітивний компонент характеризується системою знань методики викладання спеціальних дисциплін із застосування креативних технологій.

Діяльнісний компонент включає в себе:

- дослідницькі вміння;

- організаторські вміння;

- проєктувальні вміння, які сприятимуть впровадженню креативних технологій та здійсненню організації творчої діяльності.

Особистісний компонент, характеризується сукупністю професійно-особистісних якостей таких, як:

- здатністю до творчості та до вирішення проблемних завдань;
- винахідливістю;
- гнучкістю та критичністю розуму;
- самобутністю та впевненістю у собі;
- здатністю ставити та вирішувати нестандартні завдання;
- здатністю до аналізу, синтезу та комбінування;
- здатністю до перенесення досвіду та передбачення;
- здатністю до емпатії;
- здатністю долати стереотипи;
- схильністю до ризику[63].

Таким чином, на перший план виходять мотиваційний та когнітивний компоненти, що необхідні, у першу чергу, у професійній діяльності магістрів-психологів.

Проаналізувавши наукові підходи до психологічної структури креативної компетентності особистості, можна констатувати, що серед сучасних дослідників, на жаль, немає єдиної думки щодо даного питання.

Ураховуючи різні погляди та позиції з означеної проблеми, доцільно звернутися до праць С. Дімітрової-Бурлаєнко, яка визначає креативну компетентність фахівця технічного університету, як систему знань, умінь, навичок, здібностей та особистісних його якостей, що є необхідними для творчого вирішення професійних завдань [13].

У структурі креативної компетентності авторка виділяє сукупність таких компонентів: мотиваційно-аксіологічний, когнітивний, діяльнісно-конативний та особистісно-рефлексивний.

Мотиваційно-аксіологічний компонент, визначається особистісно значимими мотивами та ціннісними установами, позитивним ставленням до

формування творчих здібностей, потребами їхнього застосування на практиці, пізнавальною та професійною спрямованістю, особистісною установкою на творчу реалізацію своїх знань, умінь, навичок, що проявляються в ціннісному ставленні до майбутньої професійної діяльності та бажанні досягти успіху в ній.

Когнітивний компонент характеризується системою набутих знань, умінь, навичок креативної діяльності, що являється основою ефективною професійної діяльності фахівців, а також включає в себе певні властивості інтелектуально-пізнавальної діяльності, що впливають на розвиток креативності особистості.

Діяльнісно-конативний компонент характеризується такими якостями, як:

- здатністю до творчого вирішення проблемних завдань;
- здатністю генерувати, аналізувати, синтезувати, комбінувати нові, творчі ідеї;
- здатністю до перенесення досвіду, передбаченням та подоланням стереотипів мислення;
- прагненням до творчої взаємодії в процесі розв'язання задачі;
- готовністю до реалізації креативної діяльності.

Особистісно-рефлексивний компонент характеризується сукупністю особистісних якостей таких, як:

- ініціативністю, винахідливістю, гнучкістю та критичністю розуму;
- розвиненою інтуїцією та упевненістю у собі;
- натхненням та емоційним підйомом у творчих ситуаціях;
- відповідальністю за результати креативної діяльності;
- застосуванням навичок самоконтролю, самоаналізу та прогнозування результатів своєї креативної діяльності;
- прагненням до саморозвитку та самореалізації [13].

Розглянувши структуру креативної компетентності з позиції С. Дімітрової-Бурлаєнко, можна визначити, що вона є багатокomпонентною та несе значний вплив на розвиток особистості фахівця [13].

Таким чином, здійснений компонентний аналіз структурних компонентів креативної компетентності, дозволив визначити психологічну модель структури креативної компетентності магістрів-психологів, яка складається з таких компонентів, як: інтелектуально-креативного, мотиваційно-креативного та рефлексивно-креативного.

Охарактеризуємо психологічну модель структури креативної компетентності магістрів-психологів, що складається з наступних компонентів.

Інтелектуально-креативний компонент характеризується:

- розвиненими інтелектуальними та креативними здібностями особистості;
- активністю до інтелектуально-пізнавальної та творчо-пошукової діяльності;
- наявністю інтелектуальних та креативних якостей (гнучкість, швидкість, точність, дивергентність, творчість, креативність, оригінальність, нестандартність, винахідливість, інноваційність, самостійність, унікальність мислення).

Мотиваційно-креативний компонент характеризується:

- самомотивацією та цілепокладанням;
- активізацією та мобілізацією внутрішніх можливостей особистості на майбутню креативну діяльність;
- подоланням внутрішніх та зовнішніх бар'єрів для досягнення кінцевої мети;
- позитивною установкою та готовністю до інноваційної професійної діяльності;
- подоланням стереотипів мислення та схильністю до ризику.

Рефлексивно-креативний компонент характеризується:

- самооцінкою своїх можливостей та можливостей інших;
- самодіагностикою та вивченням власних особистісно-професійних якостей;
- самокорекцією психологічних бар'єрів та розширенням власного креативного потенціалу;
- здатністю обґрунтовувати власну думку та відстоювати її;
- здатністю до вироблення власної рефлексивної позиції та власного індивідуального творчого стилю діяльності;
- здатністю до саморозвитку та самореалізації у професійній діяльності.

Висновки до розділу

Здійснено теоретичне вивчення поняття «креативність» у психолого-педагогічній літературі та розкрито його сутність, що полягає у наступному: по-перше, креативність розглядають, як цілісну, інтегративну властивість особистості, що проявляється здатністю до створення інновацій та оригінальністю рішення проблем; по-друге, креативність визначається, як здатність орієнтуватися в надлишковій інформації та систематизувати її; по-третє, креативність розкривається, як діяльність, кінцевим результатом якої є виготовлення нового продукту, що характеризується оригінальністю.

Розкрито сутність поняття «креативна компетентність», що дозволяє визначити його, як стійку, інтегральну, багатофакторну якість особистості, що забезпечується розвитком інтелектуальної, емоційної, моральної сфер та сприяє професійному саморозвитку та самореалізації фахівців у професійній діяльності.

Виокреслено взаємозумовлені етапи розвитку креативної компетентності магістрів-психологів та обґрунтовано психологічну модель структури креативної компетентності магістрів-психологів.

РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАГІСТРІВ-ПСИХОЛОГІВ

2.1 Методика дослідження психологічних особливостей розвитку креативної компетентності магістрів-психологів

Методика дослідження психологічних особливостей розвитку креативної компетентності магістрів-психологів передбачала теоретичне вивчення сутності поняття креативної компетентності у психолого-педагогічній літературі та виокреслення психологічної моделі структури креативної компетентності магістрів-психологів, що складається з наступних компонентів. Охарактеризуємо кожний з них.

Інтелектуально-креативний компонент визначається такими показниками, як:

- розвиненні інтелектуальні та креативні здібності особистості;
- активність до інтелектуально-пізнавальної та творчо-пошукової діяльності;
- наявність інтелектуальних та креативних якостей.

Мотиваційно-креативний компонент визначається такими показниками, як:

- самомотивація та цілепокладання;
- активізація та мобілізація внутрішніх можливостей особистості;
- подолання внутрішніх та зовнішніх бар'єрів;
- позитивна установка та готовність до інноваційної професійної діяльності;
- подолання стереотипів мислення та схильність до ризику.

Рефлексивно-креативний компонент визначається такими показниками, як:

- самооцінка своїх можливостей та можливостей інших;

- самодіагностика та вивчення власних особистісно-професійних якостей;
- самокорекція психологічних бар'єрів та розширення власного креативного потенціалу;
- здатність обґрунтовувати власну думку та відстоювати її;
- здатність до вироблення власної рефлексивної позиції та власного індивідуального творчого стилю діяльності;
- здатність до саморозвитку та самореалізації у професійній діяльності.

Емпіричне дослідження психологічних особливостей розвитку креативної компетентності магістрів-психологів проводилось на базі Психологічного центру Хмельницького національного університету. У дослідженні взяли участь 38 магістрів-психологів.

Для психодіагностичного вивчення психологічних особливостей розвитку креативної компетентності магістрів-психологів підібрано тести, опитувальники та методики, зокрема:

- «Діагностика креативних здібностей»;
- «Тест на вивчення рівня креативності»;
- «Діагностика вивчення креативного потенціалу»;
- «Опитувальник для оцінки мотивації досягнення мети»;
- «Тест на самооцінку здатності до самоосвіти та саморозвитку».

Для діагностики креативних здібностей магістрів-психологів обрано методику «Діагностика креативних здібностей». Дана методика призначена для діагностики креативних здібностей, зокрема, гнучкості, оригінальності та швидкості мислення. Досліджуваному пропонується аркуш паперу з 20 намальованими кружечками та надається завдання: «Перетворити кола в якісь оригінальні предмети». На виконання даного завдання виділяється три хвилини. Креативні здібності проявляються в оригінальності, гнучкості та швидкості мислення особистості.

Оригінальність малюнку характеризується тим, що у досліджуваного виникають нестандартні, оригінальні ідеї малюнків, що мають форму кола.

Кожний оригінальний малюнок оцінюється в один бал. Гнучкість мислення проявляється у здатності особистості проявляти різноманітні ідеї малюнків, звертаючись до різних сфер знань, використовуючи широке коло предметів та явищ. Для оцінки гнучкості мислення підраховується загальна кількість слів-понять, які включають в себе декілька намальованих предметів та явищ. Кількість груп може вміщувати декілька предметів або навіть один та вираховується – по одному балу за кожен групу. Слід звернути увагу, що при аналізі та підрахунку груп важливо враховувати всі зображення, а не тільки оригінальні. Швидкість мислення проявляється у швидкості та продуктивності образотворчої діяльності особистості. Ця властивість характеризується здатністю виконання великого обсягу роботи, за обмежену кількість часу. Для виконання даного завдання надається 5 хвилин. У даному тесті підраховується кількість кіл, що виконав досліджуваний. За кожне коло-малюнок дається один бал.

Результати діагностики поданні на рис. 2.1

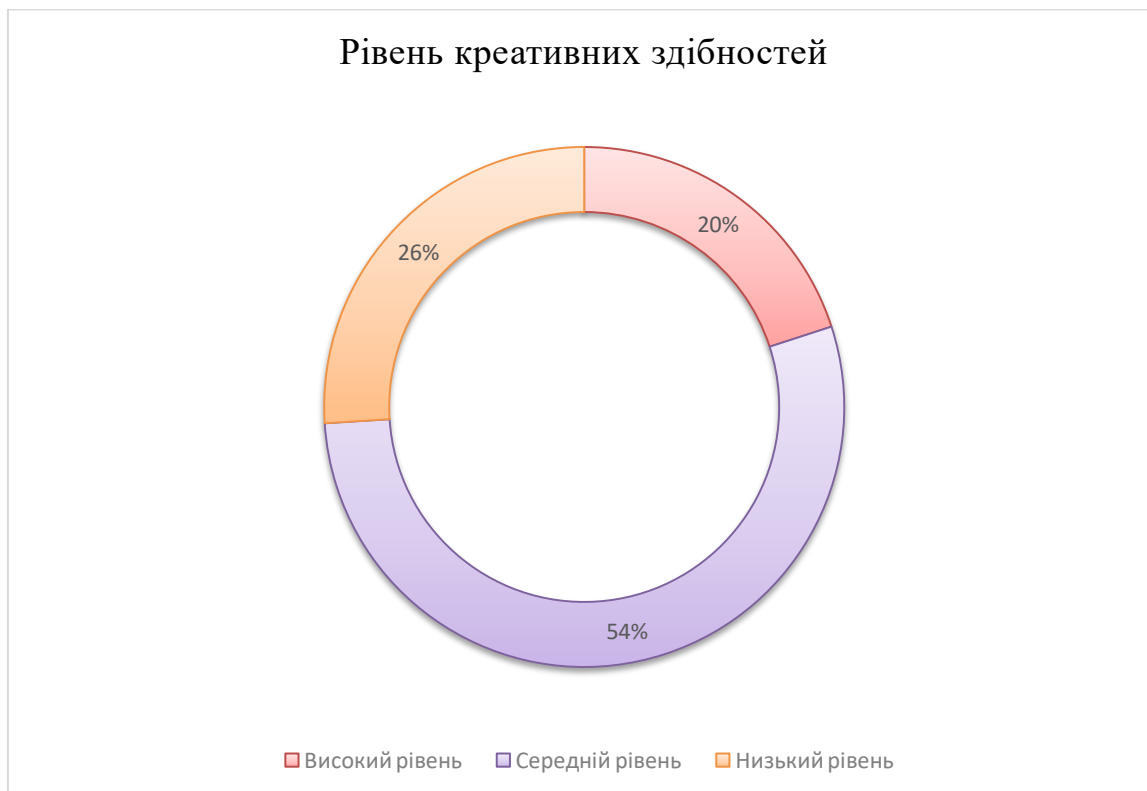

Рисунок 2.1 – «Діагностика креативних здібностей»

За результатами діагностичного дослідження визначено такі рівні креативних здібностей магістрів-психологів:

- низький рівень креативних здібностей (26%);
- середній рівень креативних здібностей (54%);
- високий рівень креативних здібностей (20%).

Результати тесту відображають комплексність вивчення рівня креативних здібностей магістрів-психологів, зокрема, їх оригінальності, гнучкості та швидкості.

Для вивчення креативності магістрів-психологів обрано тестову методику «Тест на вивчення рівня креативності». Учасникам пропонується розглянути десять фотографій та відповісти, що вони на них бачать. Важливо не поспішати з відповіддю. Даний тест немає правильних або неправильних відповідей. Результат базується на відмінності відповідей та кількості можливих відповідей учасників. Респонденти самі придумують, що вони бачать на картинках. Даний тест дозволить визначити рівень креативності магістрів-психологів.

Результати тестової методики поданні на рис. 2.2

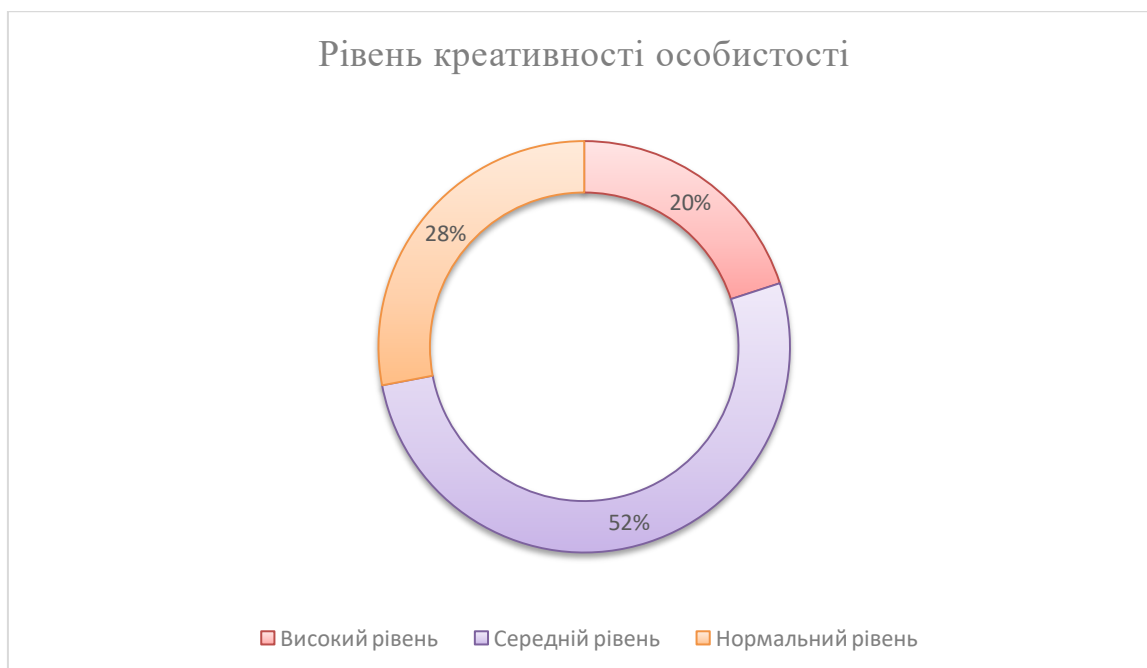

Рисунок 2.2 – «Тест на вивчення рівня креативності»

За результатами діагностики тестової методики визначено такі рівні креативності магістрів-психологів:

- нормальний рівень креативності (28%). Даний рівень креативу такий же, як і у більшості особистостей, необхідним вважаємо подальший розвиток креативного мислення;

- середній рівень креативності (52%). Даний рівень характеризується нестандартними здібностями мислення та здатністю творчо підходити до розв'язання проблем;

- високий рівень креативності (20%) Даний рівень характеризується свідомою наполегливістю та креативністю мислення.

Для вивчення креативного потенціалу магістрів-психологів обрано «Діагностику вивчення креативного потенціалу». Методика визначення рівня креативного потенціалу містить вісімнадцять питань. Складовими креативного потенціалу особистості є: допитливість, упевненість у собі, сталість, зорова та слухова пам'ять, прагнення бути незалежним, здатність абстрагуватися та зосереджуватися на головному. Визначенні показники дозволяють діагностувати рівень креативного потенціалу магістрів-психологів. Результати діагностики поданні на рис. 2.3.

Рисунок 2.3 – «Діагностика вивчення креативного потенціалу»

За результатами методики визначено такі показники рівня розвитку креативного потенціалу у магістрів-психологів:

- високий рівень (36%), характеризується значним креативним потенціалом, що проявляється творчими можливостями, таким особистостям доступні найрізноманітніші форми творчості;

- середній рівень (64%), характеризується креативними якостями, що дозволяють здійснювати творчу діяльність, але є й психологічні бар'єри, таким особистостям варто попрацювати над собою та здійснити самоаналіз власної діяльності.

Для оцінювання мотивації успіху у процесі виконання творчої діяльності використано методику «Опитувальник оцінки мотивації досягнення мети» (Т. Елерса). Метою даного опитувальника є отримання більш об'єктивної інформації щодо сформованості у магістрів-психологів мотивації при виконанні проблемних завдань. Дана методика складається з певних тверджень, що розкривають важливі ознаки мотиваційної поведінки особистості під час виконання творчих завдань та спонукають до досягнення результатів. Використання даної методики дозволить визначити наступне:

- наскільки в магістрів-психологів виявляється впевненість у своїх можливостях та втіленні власних задумів у творчий продукт;

- наскільки виражена творча активність та прагнення працювати з метою на досягнення позитивного результату;

- за допомогою яких методів та засобів можливо досягнути мети;

- які здібності та якості визначають ефективність у творчій діяльності.

Важливо з'ясувати те, наскільки у магістрів-психологів мотиви є дієвими та викликають інтерес, зацікавленість, емоційну привабливість творчої діяльності. Респондентам пропонується уважно прочитати кожне висловлювання запропонованого опитувальника та оцінити, наскільки те, що в ньому стверджується, буде відповідати саме тому, що вони думають та відчувають. У ході опитування необхідно поставити знак «+», якщо ви згодні з даним твердженням та знак «-», якщо ви не згодні з даним твердженням.

Результати опитувальника відображаються на рисунку 2.4.

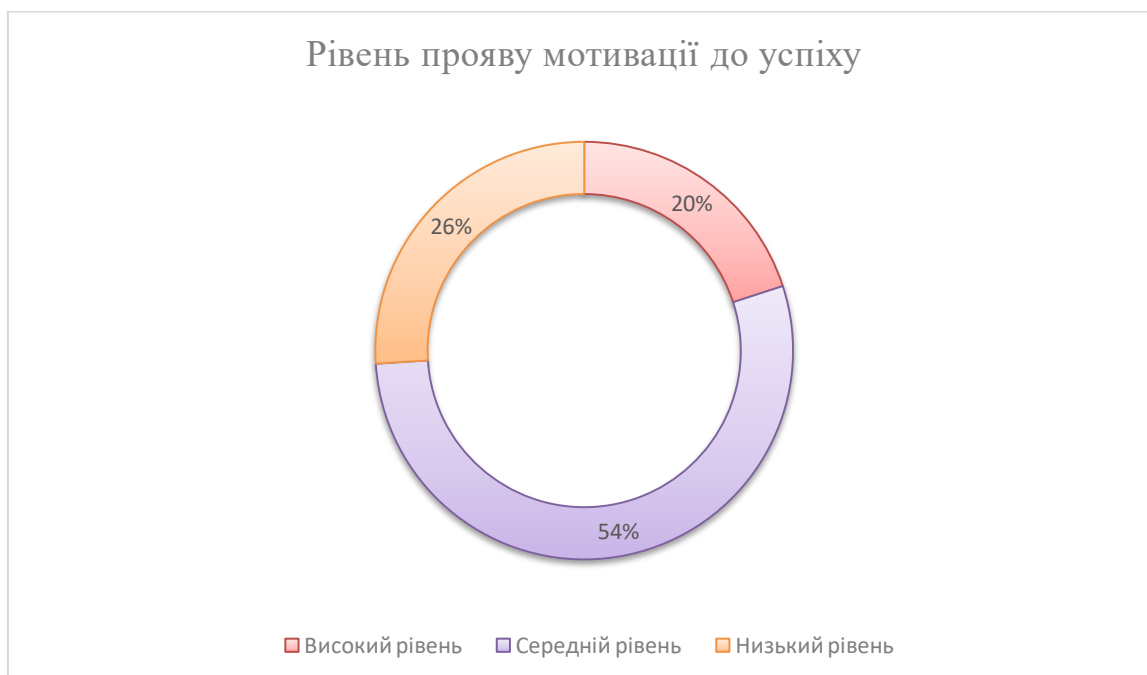

Рисунок 2.4 – «Опитувальник оцінки мотивації досягнення мети»

За результатами опитувальника отриманні такі рівні прояву мотивації до успіху у магістрів-психологів, а саме:

- низький рівень прояву мотивації до успіху (26%);
- середній рівень прояву мотивації до успіху (54%);
- високий рівень прояву мотивації до успіху (20%).

Таким чином, за результатами опитувальника переважають середні показники, що характеризуються середнім рівнем самомотивації, активізації власних можливостей; подоланням внутрішніх та зовнішніх бар'єрів при виконанні творчих завдань.

Для вивчення рівня самооцінки магістрів-психологів обрано анкету «Самооцінка здатності до самоосвіти та саморозвитку». Розвиток креативної компетентності особистості залежить від того, наскільки вона прагне до самоосвіти та саморозвитку. Для дослідження даного питання використано тестове анкетування «Самооцінка здатності до самоосвіти й саморозвитку» (О. Сергєєнкова). Дана методика дозволить визначити рівень розвитку здібностей магістрів-психологів до самоосвіти та саморозвитку.

Респондентам пропонується уважно ознайомитися з питаннями тесту-анкети та обрати один із запропонованих варіантів відповіді, зокрема: «так» або «ні», «частково». Дана методика була модифікована та визначена такими рівнями, як: високий, середній та низький. Результати тестового опитувальника поданні на рис. 2.5.

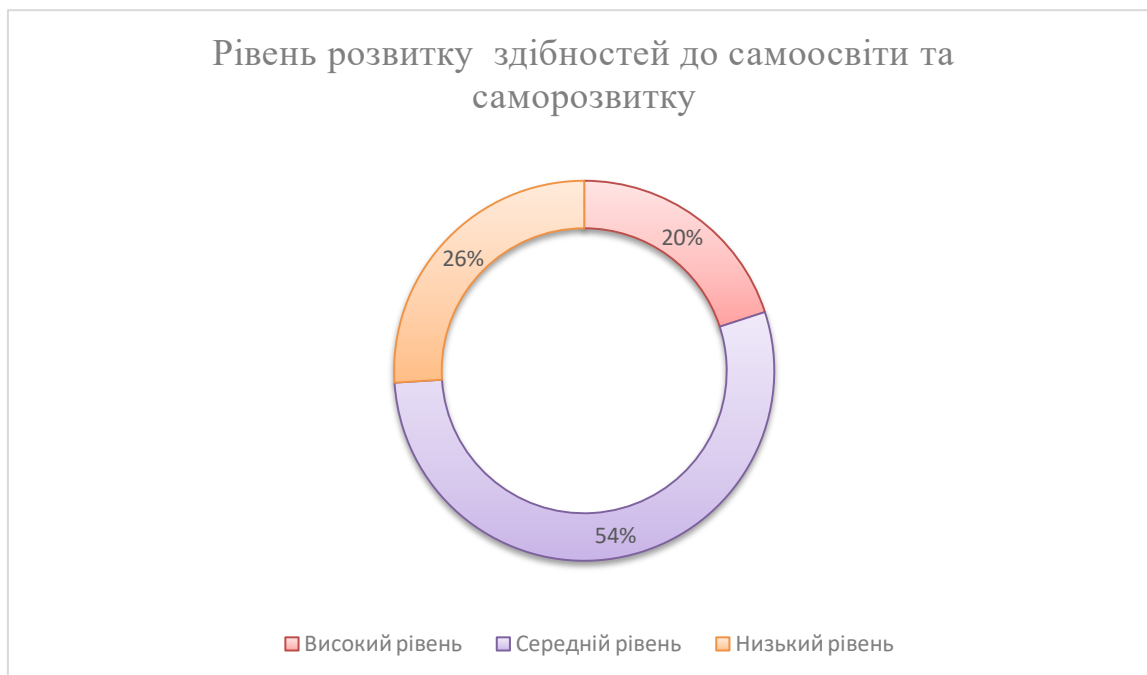

Рисунок 2.5 – «Самооцінка здатності до самоосвіти й саморозвитку»

За результатами опитування отримали такі показники рівнів розвитку здібностей магістрів-психологів до самоосвіти та саморозвитку:

- низький рівень розвитку здібностей до самоосвіти та саморозвитку констатовано у (26%);
- середній рівень розвитку здібностей до самоосвіти та саморозвитку діагностовано у (54%);
- високий рівень розвитку здібностей до самоосвіти та саморозвитку отримано у (20%).

Таким чином, за результатами опитувальника отриманні більш точні уявлення про рівень розвитку здібностей у магістрів-психологів до самоосвіти й саморозвитку та визначено їх середні показники. Таким особистостям важливо не зупинятися на досягнутому та працювати над собою підвищуючи рівень самоосвіти та саморозвитку.

Для розвитку рівня самоосвіти та самопізнання, рекомендовані наступні правила, а саме:

- постійно усвідомлюйте не тільки те, що ви робите, але й, як ви це робите, при цьому звертайте увагу на оптимальні прийоми та методи своєї творчої діяльності;

- ведіть щоденник та аналізуйте причини своїх успіхів та невдач;

- розвивайте здатність до самоаналізу та саморефлексії мислення;

- вивчайте свої сильні та слабкі сторони;

- підпорядковуйте нижчі цілі вищим цілям;

- встановлюйте реальні терміни виконання та досягнення власної мети;

- плануйте свою творчу діяльність на перспективу;

- виробляйте у себе здатність до тайм-менеджменту;

- умійте зосередитися на головному;

- аналізуйте свої справи та вчинки;

- виробляйте здатність до оптимістичного сприйняття ситуації, навіть, коли зіткнулися з невдачами;

- умійте перелаштовувати себе на позитивний лад;

- у випадку невдачі не заходьте в глухий кут або крайність, а намагайтеся шукати нові методи рішення задачі.

Використання запропонованих рекомендацій забезпечить, не лише самовдосконалення магістрів-психологів, але й гарантуватиме їм успіх при виконанні творчих завдань у професійній діяльності. Проведене комплексне психодіагностичне дослідження розвитку креативної компетентності магістрів-психологів, дозволило вивчити коло питань з означеної проблематики та визначити рівень креативних здібностей, креативного потенціалу, мотивації до успіху та рівень розвитку здібностей до самоосвіти й саморозвитку, які визначають рівень успішності магістрів-психологів при виконанні творчих завдань у професійній діяльності.

2.2 Інноваційно-інтерактивні методи розвитку креативної компетентності магістрів-психологів

Головною умовою освітнього процесу вищої школи є створення інноваційно-креативного середовища, що спрямоване на створення творчих ідей та самореалізацію особистості психолога через креативну діяльність. Креативність діяльності, залежить від суб'єктів творчого процесу та психолого-педагогічних умов, в яких відбувається цей творчий процес.

Креативність являється головною складовою розвитку креативної компетентності особистості, яка характеризується інтелектуальною та творчою активністю особистості. Основними характеристиками креативної особистості є:

- самостійність та готовність до ризику;
- імпульсивність та емпатійність;
- розвинене критичне та креативне мислення;
- креативний підхід до вирішення проблем;
- впевненість у власних думках та діях;
- індивідуальний творчий стиль;
- самоактуалізація та саморозвиток.

Креативний потенціал особистості розглядається, як інтегративна якість особистості, що характеризується такими показниками, як:

- розвитком креативних умінь;
- розвитком креативного мислення;
- готовністю та можливістю до втілення нових, оригінальних ідей;
- ефективною комунікативною взаємодією особистості з іншими;
- готовністю до творчої самореалізації та саморозвитку;
- оригінальністю вирішення творчих завдань;
- здатністю знаходити нестандартні рішення;
- ефективною продуктивністю діяльності.

Креативна компетентність передбачає, не лише висування творчих ідей, але й їх практичне втілення у творчій діяльності. Розвиток креативних умінь та креативного потенціалу магістрів-психологів є одним із найголовніших завдань системи вищої освіти. Важливість та реалізація цього завдання передбачає розвиток креативної компетентності магістрів-психологів, що виявляється у їх здатності втілювати креативні ідеї у майбутній професійній діяльності.

Креативна компетентність особистості психолога визначається певними характеристиками та застосуванням інноваційно-інтерактивних методів, що сприяють високому рівню виконання його професійних обов'язків.

Загальна структура креативної компетентності особистості, характеризується такими складовими, як:

- задатками та здібностями, що проявляються в емпатійності та перетворенні дійсності;
- спрямованістю професійних інтересів та прагненням до творчості;
- здатністю до швидкого засвоєння нової інформації;
- схильністю до порівняння, зіставлення та відбору;
- високим рівнем загального інтелекту;
- цілеспрямованістю та сміливістю у прийнятті рішень;
- творчою спрямованістю;
- розвиненою інтуїцією;
- здатністю до пошуку нестандартних рішень при розв'язанні творчих проблем;
- високим рівнем продуктивності у нестандартних ситуаціях;
- психологічною готовністю до розв'язання творчих задач;
- високим рівнем самовимогливості до вирішенням нестандартних завдань та відмовою від шаблонів;
- дивергентністю та креативністю мислення;
- здатністю до самоаналізу та прагненням до досконалості;

Важливо визначити різні чинники, фактори та причини, що обмежують розвиток креативної компетентності особистості психолога. Охарактеризуємо їх детальніше.

Особистісні чинники, що характеризуються:

- відсутністю відповідних мотивів;
- незадовільним психологічним станом;
- низьким рівнем інтелекту;
- низьким рівнем творчих здібностей;
- низьким рівнем фахової компетентності;
- низьким рівнем володіння тайм-менеджментом.

Зовнішні чинники, що характеризуються:

- несприятливим психологічним кліматом у колективі;
- відсутністю комфорту та мотивації;
- відсутністю творчої активності суб'єктів освітнього процесу;
- відсутністю ефективно комунікативної взаємодії між суб'єктами творчого процесу;
- неправильною організацією інноваційно-творчого процесу;
- відсутністю впровадження інноваційно-інтерактивних методів навчання;
- постійним заниженням самооцінки та оцінки результатів творчої діяльності.

Необхідною умовою ефективності інноваційно-креативного процесу є одночасна активність таких характеристик особистості, як:

- позитивна установка на творчу діяльність;
- піднесення психоемоційного стану;
- чітка постановка мети творчої діяльності;
- відмова від стереотипного мислення;
- надання переваги інноваційному мисленню;
- гнучкість та адаптованість психічних процесів;
- інтерес та бажання знайти вирішення творчої задачі;

- бажання спілкуватися та працювати в команді;
- використання інноваційно-креативних методів вирішення проблеми.

Таким чином, креативна компетентність особистості може бути використана за умови правильного підходу до організації інноваційно-креативного процесу у вищій школі.

Креативна компетентність актуалізується тоді, коли цьому сприяє інноваційно-креативне середовище, тобто створені відповідні умови для розвитку креативності особистості психолога.

До зовнішніх чинників, що впливають на інноваційно-креативний процес, належать психологічний клімат, комунікативний процес, мотивування особистості, організація креативних груп.

Важливо зазначити, що розвиток креативної компетентності особистості визначається певним стилем креативного мислення. На основі загальних типів мислення виділяють основні стилі креативного мислення, а саме:

- інтуїтивний стиль креативного мислення характеризується здатністю швидко знаходити правильні відповіді та зосереджуватися на результатах логіки і попереднього досвіду;

- системний стиль мислення допомагає охопити усі явища загалом та врахувати різноманітні взаємозв'язки між властивостями й характеристиками;

- новаторський стиль мислення, якому притаманна точність, експериментування, детальний аналіз, завдяки йому легко долаються труднощі та перешкоди;

- образний стиль мислення характерний для проникливих особистостей та характеризується визначенням потенційних перспектив, готовністю до ризику, схильністю до гумору під час висловлення ідей;

- надихаючий стиль мислення, має позитивну, орієнтовану на подолання соціальних негативів специфіку та характеризується альтруїзмом із метою досягнення цілей;

- стратегічний стиль мислення дозволяє формувати гіпотези (мету і вихідну ідею) та сприяє вибору ефективних засобів та методів;

- латеральний стиль мислення дає можливість визначати нетрадиційні погляди на події та дозволяє змінювати моделі стереотипного мислення, що набуті впродовж життя.

Таким чином, розвиток креативної компетентності залежить від подальшого врахування загальних стилів креативного мислення, а також використання інноваційно-інтерактивних методів активізації креативного мислення, що є передумовами ефективної взаємодії та креативного розвитку магістрів-психологів.

Дослідники цілеспрямованого розвитку креативної компетентності, визначають наступні умови формування креативного мислення особистості, а саме:

- використання інноваційно-креативних методів навчання;
- використання завдань дивергентного та творчого типу;
- домінування розвивальних можливостей навчального матеріалу;
- поєднання продуктивного мислення з навичками його практичного використання;
- орієнтація на інтелектуальну ініціативу при вирішенні дослідницьких завдань та прагнення знайти оригінальний шлях вирішення проблеми;
- розвиток критичності та креативності при дослідженні проблеми;
- прагнення до максимально глибокого дослідження проблеми;
- висока самостійність дослідження проблем;
- індивідуалізація та створення умов для прояву творчості суб'єктів освітнього процесу;
- проблематизація та орієнтація на постановку проблемних ситуацій [41].

В інноваційно-креативному навчанні доцільно використовувати техніки розвитку креативного мислення, які спрямовані на пошук нових ідей та усунення помилок.

Техніками розвитку креативного мислення визначено такі, як:

- нерозуміння, дана техніка спрямована на пошук аргументів, ідей, тверджень та спонукає групу висловлювати багато аргументів за рахунок чого відбувається глибоке опрацювання ідеї;

- сумнів, дана техніка передбачає свідоме внесення невпевненості у висловленні ідеї, що дозволяє зупинити роботу групи на певному етапі для більш глибокого вивчення проблеми;

- проблематизація, дана техніка полягає у тому, що група має пояснити, чому саме певне твердження є правильним та дозволяє сформулювати навик пошуку, побудувати власні твердження;

- критика, дана техніка передбачає концентрацію уваги групи на недоліках певного вибору, що дозволяє розвивати вміння об'єктивного відношення до недоліків та вміння відстоювати свою точку зору;

- заперечення, дана техніка спрямована на заперечення всіх тверджень та пропозицій учасників групи, що сприяє розвитку навиків аргументування;

- зведення до абсурду, дана техніка передбачає визначення певного твердження при цьому допускається, що воно є правильним, робляться певні висновки, заключний з яких є абсурдним, тобто з істинного твердження можна отримати тільки істинний висновок, і навпаки [5].

Таким чином, вибудовуючи логічні взаємозв'язки та прослідковуючи можливі наслідки, шукаючи слабкі місця у власних твердженнях дозволить магістрам-психологам виправляти їх.

Не менш важливим є розвиток колективної компетентності магістрів-психологів, що реалізується розвитком інтегрального інтелекту. Для формування інтегрального інтелекту особистості психолога необхідно слідувати певним правилам, а саме:

- однорідність креативного потенціалу та характеристик учасників креативної групи, що забезпечить ефективність їх творчої діяльності через представлення різних типів креативних особистостей, які виконують різні

функції: (проблематизатор, генератор ідей, критик, ентузіаст, інформатор, економіст, управлінець, естет, психолог, перекладач, реалізатор, професіонал);

- діяльнісна сумісність, передбачає залучення до креативної групи суб'єктів, які заради мети здатні взаємодіяти з іншими, навіть з певних причин несумісними;

- раціональне поєднання формальної й неформальної, що допомагає налагоджувати взаєностосунки та позитивно впливає на творчий процес;

- систематичність і ритмічність креативної діяльності, постійне виявлення нових проблем та залучення усіх суб'єктів інноваційно-креативного процесу, що стимулює його;

- здатність оцінювати, відтворювати і використовувати креативний підхід, тобто можливість вивчати тип мислення своїх колег, прораховуючи хід їх думок [5].

Таким чином, ефективне використання наведених технік надасть змогу суттєво підвищити рівень інтелектуального та креативного потенціалів суб'єктів інноваційно-креативного процесу, а розвиток інтегрального креативного інтелекту дозволить досягати ефективнішого результату у творчій діяльності.

Одним із шляхів розвитку креативної компетентності магістрів-психологів є використання інноваційно-інтерактивних методів навчання. Під час проведення занять із магістрами-психологами важливо використовувати активні методиками та інноваційно-інтерактивні методи навчання, засновані на проблемних, ігрових, евристичних та інших інтерактивних формах навчання, що стимулюють їх креативні здібності через безпосереднє залучення у інноваційно-креативну діяльність, сприяючи мобілізації комунікативних, дослідницьких та проектувальних умінь майбутніх психологів.

До інноваційно-інтерактивних методів навчання відносять: метод мозкового штурму; метод «коло ідей»; метод пошуку креативних ідей; корабельна рада; метод шести капелюхів; методи синектики; ментальні

карти; метод фокальних об'єктів; морфологічний аналіз; метод персонажів; метод емпатії; метод гірлянд асоціацій і метафор.

Розглянемо характеристику інноваційно-інтерактивних методів навчання.

Метод пошуку креативних ідей передбачає систематичний пошук та напрацювання можливостей створення чогось нового з метою знаходження, як власне нових ідей, так і їх методів створення. Важливим чинником формування креативної ідеї є виникнення нестандартної ситуації. Наступними кроками є вивчення самої проблеми, що передбачає: збір та аналіз інформації; розробку і вибір креативної ідеї; планування її реалізації та втілення. Важливими чинниками, що сприяють виникненню креативних ідей, є:

- відсутність критики та тиску;
- наявність особистісних та часових ресурсів;
- відмова від шаблонів та стереотипного мислення;
- вміння розглянути проблему під різними кутами, що розширює процеси креативного мислення;
- заміна негативних установок на позитивні.

Найпопулярнішими методами пошуку ідей є:

- метод мозкового штурму полягає у генерації якомога більшої кількості ідей, критика повністю забороняється: на першому етапі фіксуються усі ідеї, навіть, якщо вони недоречні; на другому етапі робоча група вибирає найоптимальнішу ідею;

- корабельна рада використовується в умовах дефіциту інформації та часу. Даний метод відрізняється встановленням черговості виступів кожен може висловитись тільки з прохання, чи дозволу модератора; генерування ідей може чергуватися з критикою та з подальшим відбором найефективнішої з ідей;

- метод шести капелюхів дозволяє організувати творчий процес пошуку ідеї за допомогою уявного надягання одного з шести кольорових капелюхів.

Кожен капелюх має свою характеристику, зокрема: білий характеризується аналізом цифр і фактів; чорний – пошуком негативу; жовтий – пошуком позитивних сторін проблеми; зелений – генерацією нових ідей; червоний – емоційними реакціями, синій – підведенням підсумків та критичністю мислення;

- ментальні карти, даний метод спрямований на пошук нових ідей за допомогою зміцнення пам'яті, що сприяє ефективності креативних процесів. Для цього необхідно посередині листка вписати ключове поняття, а всі асоціації записуються збоку листка, що виходять від центру. Зображення ментальної карти сприяє появі нових асоціацій та приводить до абсолютно нових й несподіваних висновків;

- метод синектики спирається на пошук аналогій. Синектори аналізують проблеми з метою виявлення можливостей і принципів вирішення їх в інших сферах;

- метод фокальних об'єктів полягає у тому, щоб перенести властивості випадково вибраних об'єктів на предмет, який необхідно удосконалити, шляхом вільних асоціацій нових поєднань при цьому фіксуються усі ідеї та відбираються найбільш ефективні;

- морфологічний аналіз, даний метод полягає у розкладанні об'єкта на компоненти й виборі кількох істотних ознак, зміні їх та спробі поєднати їх знову;

- метод персонажів передбачає вибір будь-якого персонажу та висування якомога більше ідей, які б міг запропонувати вибраний персонаж з обговорюваної проблеми;

- метод емпатії передбачає рішення творчих задач використовуючи почуття, емоції та різні аналогії: прямі-реальні; фантастичні-нереальні; суб'єктивні-тілесні; символічні -абстрактні;

- інверсія або зворотний рух передбачає вирішення проблеми від протилежного тобто «навиворіт»;

- метод гірлянд асоціацій і метафор передбачає визначення синонімів об'єкта, в результаті якого утворюється гірлянда. Під час роботи з даним методом деякі комбінації стають ідеями для вирішення творчих проблем [5].

Таким чином, інноваційно-інтерактивних методів пошуку креативних ідей існує безліч, основне завдання викладача вищого начального закладу правильно організувати інноваційно-креативний процес пошуку цих ідей.

Для ефективно організації інноваційно-креативного процесу необхідно:

- по-перше, чітко усвідомлювати модель інноваційно-креативного процесу;
- по-друге, виділити чинники, які сприяють або гальмують творчий процес;
- по-третє, визначити потреби, інтереси, стимули що ініціюють креативний процес;
- по-четверте, усвідомити, що мотивація не є самоціллю, адже саме високий рівень мотивації може призвести до бажання досягти успіху та самозадоволення у процесі виконання творчих завдань.

Необхідними умовами правильно організації інноваційно-креативної діяльності виступають такі, як:

- знання рівня розвитку фахових компетенцій магістрів-психологів;
- знання методів стимулювання та мотивування до творчої діяльності;
- знання індивідуально-психологічних особистісних властивостей магістрів-психологів.

Важливо використовувати методи стимулювання креативних ідей, враховуючи особливості інноваційно-креативного процесу, обираючи при цьому найефективніші з них. Адже саме створення такої системи мотивації, сприятиме розвитку креативного потенціалу магістрів-психологів [5].

Таким чином, у контексті даного дослідження можемо зробити висновки, що інноваційно-інтерактивні та інноваційно-креативні методи навчання допоможуть магістрам-психологам не лише успішно засвоїти

матеріал, але й стимулювали їх креативне мислення для розв'язання творчих завдань та практичних проблем у галузі психології. Саме тому варто удосконалювати методику викладання психологічних дисциплін, впроваджуючи інноваційно-інтерактивні та інноваційно-креативні методи навчання при підготовці магістрів-психологів. Використання інноваційно-інтерактивних та інноваційно-креативних методів навчання, що особливо актуальні для здобувачів спеціальності 053 «Психологія», сприятиме формуванню креативних особистостей, які є затребуваними на сучасному ринку праці. Варто зазначити, що інноваційно-інтерактивні та інноваційно-креативні методи навчання також сприяють набуванню професійних компетентностей у здобувачів вищої освіти та являються генератором їхнього професійного зростання. Використання інноваційно-інтерактивних та інноваційно-креативних методів навчання допоможе майбутнім фахівцям розвинути креативне мислення, яке у подальшому проявиться креативними вміннями нестандартного вирішення проблем під час виконання професійних завдань.

2.3 Інноваційно-креативна технологія розвитку креативної компетентності магістрів-психологів

Розвиток креативної компетентності магістрів-психологів залежить від розробки та впровадження інноваційно-креативної технології навчання в освітній процес вищої школи, що створює умови для розвитку креативності та креативних здібностей особистості психолога та активізує їх навчально-пізнавальну діяльність й спонукає до креативної діяльності.

Інноваційно-креативна педагогічна система базується на розвитку креативного мислення та реалізується пошуком креативних ідей, що проходять одночасно в різних напрямках та не підпорядковуються єдиній логіці. Психолого-педагогічними умовами для розвитку креативної компетентності магістрів-психологів є розкриття можливостей особистості,

що сприяє розвитку їх креативних здібностей та креативного мислення. Будь-яка креативність потребує розвиненої уяви, фантазії, вміння побачити щось нове, запропонувати творчу ідею або оригінальне рішення для її впровадження.

Інноваційно-креативний процес складається з поєднання креативного та критичного мислення. У креативному мисленні увага приділяється великій кількості оригінальних ідей, незалежно від можливостей їх реалізації та їх аргументованості. У критичному мисленні проявляється раціональне обговорення розроблених ідей та врахування корисності запропонованої ідеї.

Одне із головних завдань закладу вищої освіти під час підготовки фахівців з психології є формування їхньої здатності до інноваційно-креативної діяльності.

Інноваційно-креативна діяльність передбачає сформованість креативних умінь, що проявляються у нестандартному вирішенні завдань; створенні нових продуктів, що характеризуються оригінальністю з використанням інноваційно-інтерактивних методів та інноваційно-креативної технології.

Специфіка підготовки майбутніх фахівців спеціальності 053 «Психологія» полягає в необхідності формування у магістрів-психологів креативної компетентності, що передбачає оволодіння такими вміннями, як: генерувати креативні ідеї; виявляти, ставити та креативно вирішувати проблеми; діяти на основі критичності та креативності; організовувати та реалізовувати інноваційно-креативну діяльність; оцінювати межі власної креативної компетентності та підвищувати рівень професійної компетентності; здійснювати консультативну та викладацьку діяльність на основі проектування, оптимізації та оцінювання якості інноваційно-креативного процесу та інноваційно-креативного середовища.

У закладах вищої освіти, доцільно організовувати освітній процес, обираючи інноваційно-креативні технології та методики викладання

психологічних дисциплін, стимулюючи пізнавальний інтерес та мотивацію магістрів-психологів до навчання, що сприятиме їх професійному самовизначенню та саморозвитку. Інноваційно-креативні технології забезпечать розвиток креативної компетентності магістрів-психологів, що передбачає поступове формування в них здатності до креативної діяльності. Розвиток креативної компетентності виступає метою розвитку креативних здібностей особистості психолога, що характеризується здатністю до продукування принципово нових ідей, забезпечуючи розвиток інтелектуально-креативного, мотиваційно-креативного, рефлексивно-креативного компонентів психологічної моделі структури креативної компетентності магістрів-психологів.

На формування та розвиток креативної компетентності магістрів-психологів впливають різноманітні зовнішні та внутрішні фактори, зокрема:

- до зовнішніх факторів, що сприяють розвитку креативної компетентності належать розвиток інноваційно-креативної освіти, що формує інноваційно-креативну особистість, розвиваючи її креативний потенціал та забезпечуючи інноваційно-креативний процес впровадженням інноваційно-креативних технологій навчання;

- до внутрішніх чинників становлення та розвитку креативної компетентності відносять інноваційно-креативне середовище, що спрямовується на мотивацію, активізацію та розвиток креативних особистостей, які вміють креативно мислити розширюючи свої можливості.

До важливих чинників необхідності розвитку креативної компетентності магістрів-психологів можна віднести такі, як:

- креативність супроводжується інноваціями та має вирішальне значення для створення унікальних і оригінальних ідей;

- креативність підвищує рівень продуктивності та сприяє вдосконаленню та зростанню креативних особистостей;

- креативність дозволяє адаптуватися та розвиває креативне мислення особистості, що забезпечить креативне вирішення життєво-

важливих проблем у професійній діяльності;

- креативність необхідна для зростання та для розвитку особистості психолога, що допоможе йому в інтерпретації будь-якої ситуації чи проблеми та вирішення її декількома способами;

- креативність є універсальною навичкою, яка затребувана на сучасному ринку праці, коли від фахівця вимагають прийняття креативних рішень [4].

З урахуванням вищесказаного, існують різні інноваційно-креативні методи розвитку креативного мислення та вирішення творчих проблем такі, як: мозковий штурм; метод пошуку креативних ідей; метод емпатії; метод синектики; метод персонажів; морфологічний аналіз; метод гірлянд, асоціацій та метафор; модель креативного мислення; метод шести капелюхів креативного мислення та scamper метод.

При розробці інноваційно-креативної технології розвитку креативної компетентності магістрів-психологів визначено: мету, завдання, принципи креативного навчання та scamper метод.

Метою інноваційно-креативної технології є розвиток креативної компетентності магістрів-психологів, який забезпечується розвиток інтелектуально-креативного, мотиваційно-креативного, рефлексивно-креативного компонентів.

Завданнями інноваційно-креативної технології розвитку креативної компетентності магістрів-психологів визначено:

- розвиток інтелектуальних та креативних здібностей;
- розвиток креативного та критичного мислення;
- розвиток креативного та інноваційного потенціалів;
- розвиток інтелектуально-креативного, мотиваційно-креативного, рефлексивно-креативного компонентів креативної компетентності.

Організація та впровадження інноваційно-креативної технології розвитку креативної компетентності магістрів-психологів передбачає врахування принципів креативного навчання, що реалізуються:

- використанням навчального матеріалу для творчого дослідження, що забезпечить активну, креативну діяльність здобувача-дослідника;
- узгодженістю освітнього процесу з процесом науково-творчого дослідження у співробітництві та співтворчості дослідників;
- застосуванням інноваційно-креативних методів та інноваційно-креативних технологій навчання;
- введенням в освітній процес інформації та знань з психології творчості;
- впровадженням в освітній процес інноваційно-інтерактивних форм та методів навчання: діалогу, дискусій, семінарів, майстер-класів, тренінгів та власних доробок;
- поєднанням індивідуальної, групової та колективної роботи у креативній діяльності;
- використанням самоменеджменту, самомоніторингу та самоосвіти;
- оцінюванням отриманих результатів творчих проєктів та індивідуально-творчих завдань;
- поєднанням формальної та неформальної системи освіти [51; 52; 53].

В основу розробки інноваційно-креативної технології розвитку креативної компетентності магістрів-психологів покладено scamper метод.

Scamper метод вважається одним із інноваційних методів розвитку креативності мислення особистості.

Техніка scamper методу заснована на ідеї, що нове насправді є модифікацією існуючих уже відомих нам речей. Даний метод може допомогти отримати нові ідеї, впроваджувати їх у процесі вирішення творчих проблем та покращувати продуктивність діяльності [65; 68].

Технологія scamper методу передбачає певні кроки, які необхідно виконати під час вирішення творчих проблем. Scamper метод не обмежується

лише одним стилем мислення, а передбачає застосування критичного, креативного та інноваційного форматів мислення. Це дозволяє фахівцям вільно мислити та вирішувати творчі проблеми креативним шляхом.

Методика *scamper* спрямована на розвиток семи різних підходів мислення, що сприяє пошуку інноваційних ідей та рішень. При застосуванні мозкового штурму за допомогою техніки *scamper* слід дотримуватися основних напрямів роботи, а саме:

- по-перше, немає чіткої послідовності, якої необхідно дотримуватися, переходячи від однієї до іншої системи мислення;
- по-друге, під час проведення методу *scamper* слід дотримуватися принципів толерантності, що передбачає позитивне врахування будь-якої відповіді на техніку, незалежно від того, наскільки вона є нелогічною;
- по-третє, організатору необхідно ставити запитання, а потім розшифровувати відповіді, щоб знайти оптимальне вирішення творчої проблеми [65; 68].

Наступним етапом є опис технології *scamper* та методики її впровадження. Технологія впровадження *scamper* методу передбачала два етапи: теоретичний та практичний.

На першому етапі магістрам-психологам надавались основні теоретичні відомості про *scamper* метод та можливі сфери його застосування. З метою закріплення теоретичного матеріалу, магістри-психологи отримували відповідний бланк, що містив назви семи описів *scamper* методу, а також перелік типових питань, що сприяли усвідомленню особливостей їх виконання.

S: Заміщення. Дане слово означає змінити, наприклад, певні якості продукту. Для цього потрібно звернути увагу, що є зайвим в складі продукту, можливо змінити матеріали чи складники, що потрібні для його виготовлення; можливо змінити відтінок, звук, запах чи форму. Отже, роздуми про це сприятимуть впровадженню нових ідей та покращенню версій продукту.

С: Комбінація. Дане слово означає поєднання двох або більше різних продуктів, що схожі складом, текстурою та застосуванням, щоб утворився новий продукт. Оскільки люди побачать більше можливостей застосування даного продукту, то збільшиться аудиторія споживачів. Ключовими питаннями, на які слід відповідати на даному етапі: чи можливо об'єднати кілька етапів в один, чи можливо здійснювати кілька процесів одночасно, чи можна поєднати декілька компонентів одночасно. Це допоможе отримати більшу аудиторію споживачів.

А: Адаптування. Дане слово є найважливішим етапом у процесі *scamper*. Цей етап полягає в тому, що для вирішення проблеми використовуються, як старі, так і нові техніки, що здійснюється за допомогою їх адаптації до використання. Головною метою не є ідея, а саме реалізація її в адаптації продукту до вимог клієнтів.

М: Модифікація. Цей етап передбачає аналіз існуючих проблем та способів їх вирішення. Модифікація полягає в аналітичному вивченні проблеми та знаходженні рішення для її вирішення. Етап модифікації вимагає наявності розуму та критичного мислення.

Р: Передача до іншого використання. Цей етап дає можливість зрозуміти, що одна ідея може знайти різне застосування. Ця техніка включає наступне: як інші підрозділи можуть використовувати продукт, які переваги продукту, сфери його застосування.

Е: Усунення. Даний етап передбачає вилучення непотрібних, зайвих елементів при створенні пробуту. Питання пов'язані з цим етапом передбачають усунення непотрібних ресурсів або етапів процесу, що створюють додаткове навантаження для проекту. Це допоможе досягти інноваційності, що розширить можливість впроваджувати інновації та виділяти більше ресурсів для творчості.

Р: Реверс/Зворот. Даний етап передбачає знаходження рішення творчої проблеми. Для цього необхідно зрозуміти проблему, а потім змінити або перерозподілити наявні ресурси. На даному етапі доцільно провести

мозковий штурм, щоб позбутися будь-якої проблеми або додати нову інформацію або функції [4].

На другому етапі з метою формування умінь використання scampet методу, психологам пропонувались практичні ситуації із професійної сфери їх діяльності. Головним їхнім завданням було модифікувати практичні ситуації відповідно scampet методу. Дана методика використовувалась магістрами вперше, для створення сприятливих умов та розвитку креативного мислення, завдання виконувались у мікрогрупах із супроводом викладача. Магістри-психологи презентували креативні ідеї поетапно, що й передбачав scampet метод. Після представлення ідей, академічна група обирала найбільш креативні ідеї, які можуть бути втілені у професійній діяльності психолога. Після чого відбувалось обговорення результатів. З метою дослідження ефективності використання scampet методу використовувався метод аналізу. У результаті впровадження scampet методу для розвитку креативної компетентності магістрів-психологів було визначено його переваги, а саме:

- даний метод є досить простий у використанні та не потребує тривалої попередньої підготовки;
- даний метод може бути виконаний під час семінарського заняття, що дозволяє використовувати його у закладах вищої освіти;
- даний метод може виконуватися, як у мікрогрупах, так і індивідуально;
- даний метод є ефективним та впливає на розвиток креативного мислення при вирішенні поставлених завдань.

Таким чином, можна зробити висновок, що при застосуванні scampet методу продуктивність генерування ідей підвищувалась вдвічі. Під час виконання практичних завдань спостерігалися такі зміни, як: підвищувався рівень мотивації та зацікавленості до запропонованого завдання; підвищувався рівень інтелектуальної та творчої активності; підвищувався рівень розвитку креативності та генерування креативних ідей, що не

відбувалося на традиційних заняттях. Необхідно зазначити, що використання scamper методу при виконанні практичних завдань сприяло розвитку креативної компетентності магістрів-психологів та сформувало уміння працювати в команді. В аудиторії створювалась творча атмосфера, внаслідок чого, підвищувався позитивний психоемоційний фон усіх учасників творчого процесу.

Висновки до розділу

Методика дослідження психологічних особливостей розвитку креативної компетентності магістрів-психологів передбачала теоретичне вивчення сутності поняття креативної компетентності та виокреслення психологічної моделі структури креативної компетентності магістрів-психологів. За результатами дослідження визначено середні показники розвитку інтелектуально-креативного, мотиваційно-креативного та рефлексивно-креативного компонентів.

Охарактеризовано необхідні умови впровадження інноваційно-інтерактивних методів навчання в організацію інноваційно-креативної діяльності, що передбачає рівень знань розвитку фахових компетенцій магістрів-психологів; застосування методів стимулювання та мотивації; індивідуально-психологічних властивостей магістрів-психологів.

Розроблено інноваційно-креативну технологію розвитку креативної компетентності магістрів-психологів, що передбачала: розвиток інтелектуальних та креативних здібностей; розвиток креативного та критичного мислення; розвиток креативного та інноваційного потенціалів; розвиток інтелектуально-креативного, мотиваційно-креативного та рефлексивно-креативного компонентів креативної компетентності.

ВИСНОВКИ

1. Проаналізовано наукові підходи до сутності поняття «креативність», що характеризується актуалізацією інтелектуально-креативного компонента та активним розширенням інтелектуально-креативної сфери; здатністю до креативного мислення та креативної діяльності при вирішенні завдань; здатністю до мотивації та розширенням кругозору у сфері креативності.

2. Розкрито креативну компетентність, як інтегральну, багатокомпонентну якість особистості, що сприяє професійному саморозвитку її креативних й інтелектуальних здібностей та забезпечується розвитком її інтелектуальної, емоційної, моральної сфер, що дозволяє на інтегративному рівні перенести набуті компетентності з однієї галузі діяльності в іншу для досягнення принципово нового результату.

3. Здійснено компонентний аналіз та визначено психологічну модель структури креативної компетентності магістрів-психологів, яка складається з таких компонентів, як: інтелектуально-креативного, мотиваційно-креативного та рефлексивно-креативного.

4. Здійснено емпіричне вивчення психологічних особливостей розвитку креативної компетентності магістрів-психологів. Результати комплексного психодіагностичного дослідження розвитку креативної компетентності магістрів-психологів дозволили вивчити коло питань з означеної проблематики та визначити середні показники розвитку креативної компетентності, а саме: креативних здібностей, креативного потенціалу, мотивації до успіху та розвитку здібностей до самоосвіти й саморозвитку.

5. Розроблено інноваційно-креативну технологію розвитку креативної компетентності магістрів-психологів з використанням інноваційно-інтерактивних методів навчання, що сприятиме розвитку їх інтелектуально-креативного, мотиваційно-креативного, рефлексивно-креативного компонентів, які забезпечать нестандартність вирішення проблем під час виконання професійних завдань.